RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 122/XI

Dátum: 30.4.68.

OBSAH

V. PAVLENDA H. KOČTÚCH Ing. Jozef LÚČ /Pravda/	Aj činy, aj názory	str. 2
JUDr M. ČERNOVSKÝ Alfonz BEDNARIČ /Pravda/	Dodržiavanie zákonov na prvé miesto	str. 4
Dr.Karol LACO /Pravda/	Prečo sme za federáciu	str. 6
Ing. VALEŠ Dušan KERNÝ /Pravda/	Obchodovať výhodne	str. 12
Dr. Vl dimír ADAMEC /Pravda/	O práve nášho občana na vydanie cestovného pasu	str. 14
Peter FRIDNER /Pravda/	Prvá prekážka - zlato	str. 16
Michal NADUBINSKÝ /Smena/	Konfederácia	str, 18
red.čl. /Roľnícke noviny/	Z diskusného príspevku ministra J. Borůvku na krajskej konferencii KSS Západoslovenského kraja	str. 19
A. LOBOTKA /Roľnícke noviny/	Otázniky južného Slovenska	str. 20
red.čl. /Roľnícke noviny/	Žiadosti národa	str. 21
P. KOBELLA /Roľnícke noviny/	Čo rehabilitovať predovšetkým	str. 21

PRAVDA, 24. apríla 1968, str. 1. a 3. 2/122/XI

PROF. V. PAVLENDA, PROF. H. KOČTÚCH

Aj činy, aj názory

Interview s význačnými slovenskými ekonómami o národnopolitických a najmä ekonomických aspektoch vo federatívnom usporiadaní

Po zverejnení Akčného programu KSČ a najmä po Vyhlásení ÚV KSS O štátoprávnom usporiadaní sa stali jednoznačnejšími nielen otázky zmeny asymetrie na symetriu — federáciu, ale aj neodkladnosť uskutočniť tieto zmeny. Ťažisko sa teda prenáša do polohy obsahového rozpracovania federatívneho projektu.

Ako neraz v minulosti, aj teraz sme našli pracovne pohromade Viktora Pavlendu a Hvezdoňa Kočtúcha.

PAVLENDA: Tentoraz je to však úplne iná celková pracovná atmosféra, ako povedzme pred rokmi. Predovšetkým preto, že názory, za ktoré bolo v minulosti zle-nedobre od mocenskej vrchnosti najvyššej, sa dnes tuho usalašili v pospolitosti národnej, sú zakotvené aj v Akčnom programe strany, a som presvedčený, že najmä keď ducha lepšieho medzi nami (na Slovensku a hlavne v Čechách) vzbudíme, „projekt F" (federatívny model vzťahov) nielen na papier dáme, ale aj do života zavedieme.

KOČTÚCH: Dnešnú atmosféru chápem ako veľkú príležitosť na zjednocovanie všetkých statočných pracujúcich rúk a všetkých statočných pracujúcich mozgov. Už nie v zmysle „ako nie", „čo nedovolíme, nedopustíme, zakážeme, čo nesmieme a čo musíme", ale ako ÁNO. Príležitosť, v ktorej by sa každý z nás mal konfrontovať i poradiť so svojím svedomím: robím naozaj všetko, čo je v mojich silách, aby sa naša januárová jar naplnila reálnym obsahom pozitívneho komunistického humanizmu? Aby sa vzťahy medzi ľuďmi nemenili ako „aprílové počasie"? Aby na rozdiel od striedania jednotlivých ročných období sa naša jar socialistickej demokracie nevystriedala ani s jeseňou, ani so zimou?

LÚČ: Na poslednom pléne ÚV KSS sa hovorilo aj o obsahových stránkach nového modelu štátoprávneho usporiadania.

PAVLENDA: To je pravda, i keď úvah o tom, ako by to malo vyzerať, bolo ešte primálo, i keď sme v tomto smere bojazlivejší ako (a to je prirodzené) pri všeobecnom dožadovaní sa nového usporiadania. Sám som hovoril o niektorých stránkach ekonomického obsahu federácie. Považujem práve tieto — ekonomické — otázky federatívneho usporiadania za také, pri ktorých „padne kosa na kameň", pri ktorých je potrebná obojstranná mimoriadna seriózność a leninská citlivosť, pri ktorých si bude treba nakoniec uvedomiť, že ideme vpred, a ak sme marxisti, tak musíme zmeniť doterajší vzťah baču a honelníka na vzťah dvoch rovnocenných bačov v spoločnom košiari. Práve preto nemožno ani o deň odkladať obsahové, v našom prípade ekonomické riešenie. Dnes potrebujeme činy, sprevádzané permanentnou výmenou názorov. V prípade federácie to znamená ďalší vývoj názorov, výmenu názorov a súčasne na takomto základe konkretizáciu „projektu F".

A tak nečudo, že dnes pôsobí niekoľko pracovných skupín. Popri prácach, organizovaných pri SNR, pôsobí aj náš 20-členný kolektív (s ďalšími spolupracovníkmi) pri ÚV KSS. Zmyslom týchto prác je urýchlená príprava federalizácie ekonomiky národov a národností ČSSR.

LÚČ: V čom sú najväčšie ťažkosti pri spomínaných prácach?

KOČTÚCH: Najväčšie ťažkosti pramenia z toho, že sa celá problematika často neoprávnene zužuje. V českých krajinách sa nové štátoprávne usporiadanie chápe akosi pomimo demokratizačného procesu, ako čosi „co Slováci chtějí", ako „něco, co jim musíme dát". Hoci spolužitie dvoch národov nie je len vecou dosiaľ nerovnoprávneho národa. Hoci Lenin neustále zdôrazňoval „čo najrozhodnejší a najdôslednejší demokratizmus vo všetkých bodoch národnostnej otázky" (Spisy 20, str. 25). I na Slovensku sa neraz robí z federácie „samoúčel", forma, hoci dnes nám ide práve o to, aby sme ju naplnili. Zaráža najmä akútny nedostatok českého politického myslenia v tomto smere. Akási strnulosť prežívajúcich predstáv, podobná kvapkám v jaskyni, že proces demokracie sa dá úspešne zvládnuť nezávisle od štátoprávneho usporiadania. Alebo lúzie, že to, čo sa morálne, ekonomicky, politicky, právne i kultúrne už dávno prežilo, možno vyradiť v etapách. Ako keby asymetrický model bol lokomotívou, ktorá najprv ťahá rýchliky, potom osobné vlaky, potom nákladné, a kým sa dá do „šrotu", nech sa ešte trápi čo len ako šibovačka, posunovačka na zoraďovacích staniciach.

LÚČ: Na ktoré problémy sa sústreďujete dnes?

PAVLENDA: Ponajprv musia byť hotové odôvodnené zásady federalizácie spoločenských a najmä ekonomických vzťahov. Preto sme sa rozhodli pre nasledovný postup: uplynulý týždeň sme dokončili práce na Návrhu zásad federalizácie ekonomiky národov a národností ČSSR. Chceme ho (tento návrh) — českí a slovenskí ekonómovia — spolu v najbližších dňoch prerokovať, aby sme na takýchto zásadách mohli budovať celý ekonomický projekt federácie.

Pokiaľ ide o problémy, na ktoré sa sústreďujeme: predovšetkým musí byť jasno, ktoré atribúty sebarealizácie národov a národností v integrovanej československej ekonomike sú „mimo diskusie", t. zn. všeobecne prijateľné bez väčších komplikácií. S tým priamo súvisí otázka ponímania jednotnej, integrovanej ekonomiky v našich podmienkach, rozvíjanie integrácie slovenskej a českej ekonomiky z pozícií vrchnostensko-administratívnych (ako to bolo doteraz) alebo z pozícií prirodzených ekonomických procesov modernizujúcich sa národných ekonomík a československej ekonomiky ako takej (ako by to malo byť odteraz). To je, okrem iného, primárne aj pre formulovanie samotných ekonomických princípov federácie, najmä pre oblasť plánovania, rozpočtovania, cenovú, bankovú, zahraničnoobchodnú činnosť atď. A prirodzeným zavŕšením takejto logiky postupu sú zásady postavenia orgánov hospodárskeho riadenia: podniku (podnikových zoskupení) — národných (českých a slovenských) orgánov — ústredných federálnych orgánov.

LÚČ: Ako charakterizovať integrovanú československú ekonomiku?

KOČTÚCH: Ak vychádzame z teórií ekonomickej integrácie, moja predstava o integrovanej československej ekonomike sa spája s ekonomicky rovnocenným partnerstvom dvoch národných ekonomík. Integrujú partneri. Ak jeden národ viedol, druhý iba konzultoval, nemohlo ísť a vskutku ani nešlo o ekonomickú integráciu. Jednotná ekonomika sa nedá ani administratívne, ani súdne vymáhať „zhora". Existuje na báze sebaurčovacieho práva národa, ktorý sa dobrovoľne, „zdola" rozhodol spojiť svoje ekonomické osudy s osudmi iného národa a takto spoločne kráčať rýchlejšie napred. V prúde svetového pokroku, bez nadradenosti záujmov jedného národa nad záujmy iného. Spoločná mena, spoločný trh, voľný pohyb pracovných síl, voľný pohyb fondov (vrátane zahraničnej účasti) oveľa efektívnejšie a do vyššej syntézy dokážu zjednocovať slovenskú i českú ekonomiku ako podnájomnícke administratívne vzťahy asymetrie: Česká i slovenská ekonomika ako dve sestry, spravujúce si svoje domácnosti, uskutočnia na základe týchto čít oveľa racionálnejšie fúziu svojich snáh a síl, budú sa vzájomne lepšie dopĺňať a prenikať, ako keď sú zhora nadekretované vzťahy, persóny, výrobné programy, investície.

PAVLENDA: V ďalšej súvislosti je ďalej záhodno stále sa pristavovať pri vyslovovaných či skrývaných obavách z takého federatívneho riešenia, ktoré by znamenalo vtiahnutie sa do vlastnej národnej ulity, oslabenie progresívnej integrácie dvoch národných ekonomík. Súčasne sú tu hlasy obáv, či naozaj využijeme „historickú šancu", ktorá akoby odrazu spadla z januárovej oblohy, či Slovač nepochodí

ako už neraz predtým, keď sa jej nedostalo to, po čom siahala a čo jej prirodzene patrilo. Nemyslím, že postačí jednoducho prechádzať ponad podobné hlasy. Veď vyjadrujú prevažne poctivo obavy o zdravý vývoj dvoch slovanských národov, slovanských a neslovanských národností v jednom štátnom útvare. A historická šanca? Prečo jestvuje iba v relácii k Slovensku? Prečo je v tomto národnostnom zmysle veľkou neznámou pre české kraje? Nemali by sa, najmä z tejto pozície, zamyslieť predovšetkým českí komunisti, osobitne členovia najvyšších orgánov strany, a urobiť všetko, aby už nikdy jeden národ nemusel čakať v podobe historickej šance na to, čo je pre druhý národ celkom samozrejmým atribútom národného žitia?

LÚČ: Už z toho, čo sme počuli možno dedukovať, že treba proti obavám postaviť prepracované riešenie. Týka sa to myslím aj obáv v podnikoch.

KOČTÚCH: Obavy sú dvojakého druhu: jednak či teraz okrem ústrednej byrokracie nenastal ďalší posun, či nebudeme mať i bratislavskú i pražskú byrokraciu národnú; jednak či federatívne usporiadanie nebude znamenať popretrhávanie i efektívnych odberateľsko-dodávateľských väzbkov medzi slovenskými i českými podnikmi navzájom. Projekt ekonomickej sústavy riadenia, na ktorom pracujeme, tieto obavy eliminuje. Aj najdokonalejšie zakotvenie právomocí a zodpovednosti podnikov, princíp dobrovoľnosti, zmluvnosti ich združovania do vyšších nadpodnikových komplexov bez paralelných zmien v pôsobnosti centrálnych hospodárskych orgánov by bol len polovičnou robotou. Podniky by síce mali proklamované právomoci, avšak vzťahy k centru a centra k nim by charakterizovalo mocenské administrovanie ekonomických nástrojov. V starej ministerskej a odborovej chytristike by nemohli vzniknúť priaznivé podmienky makroklímy. Práve tak by bolo len druhou „stranou mosta" (bez prepojenia), keby vznik českých a slovenských národných orgánov spolu s ústrednými celoštátnymi v duchu ekonomickej sústavy riadenia neviedol k uspôsobeniu ekonomických vzťahov medzi podnikmi a centrom. Progresívna ekonomická integrácia znamená vzájomné popreplietanie vzťahov na báze ekonomických výhod: zakladateľskú aktivitu českých podnikov na Slovensku i naopak, ba dokonca medzinárodnú spoluprácu licenčnú, kapitálovú účasť atď. Samotná dobrovoľnosť integračných zoskupení ruší starý administratívny korzet odborových riaditeľstiev, do ktorých sa podniky nanútili skôr, ako nová sústava začala vôbec pôsobiť. Tu sa vynára jedna otázka: čo so závodmi v českých krajoch, ktoré majú sídlo podniku na Slovensku a naopak? Veď ani tie závody nemali právo dobrovoľne sa rozhodnúť o svojom podnikovom začlenení. Ale i ona sa dá riešiť na báze ekonomickej racionality (premena na podniky, fúzia s inými závodmi do podnikov a pod.) podnikových integračných zoskupení.

LÚČ: Podobné otázky vznikajú aj v súvislosti s vymedzením vzťahov národných orgánov a ústredných federálnych orgánov. Je tá problematika jasná?

PAVLENDA: Keby to bolo jasné, tak tu, povedzme, nesedíme. Avšak jestvovanie viacerých predstáv o riešení dnes nepovažujem za negatívnu. Skôr opačne, len cez diferencované názorové projekty sa dostaneme k projektu riešenia, ktorý sa bude najmenej vzďaľovať od objektívnej potreby. Ekonomické zásady federácie musia vychádzať najmä z dvoch skutočností: po prvé, z národnej svojbytnosti, faktickej rovnosti; a po druhé, z ekonomického riadenia oboch národných ekonomík. A tu som už pri vašej otázke. Konfrontácia oboch hľadísk s československou realitou, ich uplatnenie (bez všakovakých kmotrovských kompromisov) v našich dnešných podmienkach — to si žiada z jednej strany významovú rehabilitáciu národných orgánov tým, že budú riadiť nielen národnú kultúru, školstvo... ale aj národnú ekonomiku smerom národnoekonomického optima; z druhej strany si to žiada významovú nedegradáciu centrálnych federálnych orgánov, a to tým, že sa ich pôsobenie upriami smerom spoločenského (štátneho) optima, napríklad stanovovaním racionálnych princípov hospodárskej politiky štátu, koordináciou integračných národnoekonomických procesov v intenciách progresívnej ekonomickej integrácie, menovoemisnou politikou, zahraničnoobchodnou (v medziach dohodnutých s národnými orgánmi) činnosťou a pod. Spomínam len najrámcovejšie námety, máme ich však už podrobnejšie rozpracované.

LÚČ: Zdá sa, že problémy, o ktorých hovoríme, sú „srdcovou záležitosťou" slovenských ekonómov. Z českej strany sú zatiaľ analogické hlasy úzkym profilom. Aj preto sme s osobitným záujmom čítali článok R. Seluckého (Kultúrny život) o federácii. Aký je Váš názor...

KOČTÚCH: Nemôžem, žiaľ, súhlasiť so súdruhom Seluckým, hoci patrí medzi tých málo českých ekonómov, ktorým ekonomické vzťahy Čechov a Slovákov, najmä z hľadiska vyrovnávania, neboli ľahostajné. I keď nechce „mentorovať", jednako len neoprávnene a nadradene stavia český front do pózy dôsledných demokratov a „nádeja" sa, že slovenský front z polohy iba požadovateľov federalizácie zaujme tiež taký postoj. Hoci dôsledná demokratizácia sa bez federatívneho štátoprávneho usporiadania uskutočniť nedá. Českí ekonómovia sústredlac sa predovšetkým na problematiku podniku akosi zabudli na druhú stranu mince: rozpracovať návrhy, ako z pozície sústavy ekonomického riadenia riešiť centrum. Bez rozbitia byrokratickej ministerskej centristiky v riadení sa práve tak nedá dôsledne uskutočniť ekonomický systém riadenia ako bez nového postavenia podniku ako podnikajúceho subjektu trhu. Centrum sa tu nedá „vylepšiť" v medziach pôvodnej kvality. Veď slovenský národ v jej rámci nebol iba v asymetrickom postavení, ale doslova pod kuratelou. A paradoxne, hoci celoštátne orgány boli súčasne i českými národnými orgánmi, administratívny model riadenia nedokázal optimálnou mierou dešifrovať ani české národné ekonomické záujmy. Jestvujúca hospodárska situácia republiky, českých krajov i Slovenska, to dokazuje. Zmeny v postavení podnikov musia preto zasiahnuť starú inštitucionálnu schému, nanovo vytvoriť jej novú kvalitu vznikom českých, slovenských i ústredných orgánov zodpovedajúcich požiadavkám dôsledne ekonomickej sústavy riadenia. Slovenskí ekonómovia nevidia vo federácii ani „prázdnu nádobu", ktorá sa dá hocičím naplniť, ani „prázdnu množinu". Naopak, jej riešenie je neodmysliteľnou súčasťou demokratizačného procesu v ekonomike, decentralizáciou ekonomickej moci, ktorá sa nedá zneužiť politicky na budovanie mocenských pozícií a ktorá sa súčasne nedá vôbec tak alternovať, ako si to predstavuje súdruh Selucký. Mrzí nás pritom, že autor svoje alternatívy adresoval slovenskému ekonomickému okoliu bez toho, že by sa s návrhmi podanými pracovnou skupinou slovenských ekonómov bližšie oboznámil.

LÚČ: Ako chcete pokračovať v prácach?

PAVLENDA: Už som vari spomínal, že musí ísť o kolektívnu prácu. Jednotlivec tu môže veľmi veľa pomôcť, ale sám nemôže všetko zmôcť. Žiada sa využiť všetko zdravé, rozumné, čo chce prispieť k riešeniu osudových životných problémov našich národov, osobitne slovenského. Autori, mená, osobná prezentácia — to všetko by malo dnes ustúpiť, a ekonomický front Slovenska ako celok (ustanovizne — jednotlivci) by mal dnes vidieť a považovať aj za svoju primárnu úlohu: zmobilizovať všetko, čo zmobilizovať možno a čo samo chce, čo bytostne cíti s naším národom slovenským, prežíva s ním a v ňom ako jeho obsahová štruktúra všetko v dobrom i zlom, v prebojúvaní toho, aby sa robilo po novom i v samom robení po novom. Aby naše deti mohli o nás tým svojim hrdo vravieť: urobili pre národ podtatranský, pre jeho žitie v socialistickej československej spoločnosti — čo mohli, ako vládali.

Za Pravdu Ing. JOZEF LÚČ

PRAVDA, 24.4.68, str. 1.a 3.

PRAVDA, 24. apríla 1968, str. 3. 4/122/XI

Rozhovor s generálnym prokurátorom ČSSR JUDr. M. ČEROVSKÝM

Dodržiavanie zákonov na prvé miesto

V utorok 9. apríla vymenoval prezident republiky L. Svoboda JUDr. M. Čeřovského za nového generálneho prokurátora ČSSR. Naša redakcia požiadala novovymenovaného generálneho prokurátora o rozhovor, v ktorom nám ochotne odpovedal na položené otázky.

Gen. prokurátor ČSSR JUDr. M. Čeřovský

Na ktorých miestach ste, súdruh generálny prokurátor, doteraz ako právnik pracovali?

— Až do svojho vymenovania do terajšej funkcie som pracoval ako právnik, ako advokát. Advokátom som od roku 1949, neskôr som bol vedúcim advokátskej poradne a nakoniec ma zvolili za predsedu mestského združenia advokátov v Prahe.

To, že som dnes generálnym prokurátorom, nie je nič neobyčajné, je to bežná prax i inde vo svete, že advokát sa po dlhoročnej činnosti stáva sudcom alebo prokurátorom. Naopak, je to vítané, lebo človek má iný pohľad na celú problematiku. Ako dlhoročný advokát nielen uznávam dôležitosť prokuratúry, ale povedal by som, že priam chápem zmysel tohto povolania. Lebo práve prokurátor nie je len orgánom, ktorý by stíhal ľudí, ale naopak, je orgánom, ktorý má pomáhať zabezpečovať dodržiavanie zákonov, šťastie a spokojnosť občanov, ich práva, chrániť poriadok. Inými slovami, má zabezpečovať všetko, bez čoho sa nemôže príslušník civilizovaného štátu zaobísť. Je to pre prokurátora záslužná práca, najmä teraz, keď sa prokurátorovi dáva plná možnosť uplatňovať práva a povinnosti, ktoré mu vyplývajú zo zákona.

Pri kritike procesov z päťdesiatych rokov sa často poukazuje na neblahé úlohy, ktoré v nich zohrali prokurátori. Ako budete zabezpečovať, aby sa podobné veci neopakovali?

— Zo strany štátnych a straníckych orgánov sa už dodnes urobilo veľa, aby sa podobné udalosti neopakovali. Zákony boli zdokonalené, v tomto smere sa urobilo mnoho, aj záruk zákonnosti je u nás dosť, musíme ich len využívať, správne a prísne dodržiavať zákony. Už tým, že sa bude dôsledne presadzovať základná zásada, zásada nezávislosti funkcie prokurátora, už tým sa zaručuje dôsledný výkon prokurátorského dozoru nad dodržiavaním zákonov bez ohľadu na to, kto by ich porušoval.

Pokiaľ ide o rehabilitáciu nevinne odsúdených, v nedávnej minulosti sa nesprávnosti dôsledne nenaprávali, zrušené, prípadne oslobodzujúce rozsudky sa ani neuverejňovali. Ale teraz dávame všetko do poriadku. Rehabilitáciu treba dôsledne dokončiť. Musíme prispieť k tomu, aby sa zrušili rozsudky nad nevinnými ľuďmi. I tam, kde išlo o príliš prísne potrestanie, je potrebné zabezpečiť, aby bol vynesený spravodlivý rozsudok. Prokuratúra samotná prispeje k tomu ešte pred vydaním rehabilitačného zákona. Zriaďujeme osobitnú pracovnú skupinu, ktorá bude tieto prípady prešetrovať v rámci možností, ktoré dávajú už dnes platné zákony. Bude zložená z ľudí, čo sa na porušovaní zákonnosti nijakým spôsobom nezúčastňovali.

Druhou vecou je rehabilitačný zákon. Jeho príprava spadá do pôsobnosti Národného zhromaždenia a Ministerstva spravodlivosti. Generálna prokuratúra pri svojej účasti na príprave zákona vychádza z toho, že treba odčiniť všetky nezákonné prípady

Našou prvoradou internou úlohou na Generálnej prokuratúre je očistiť prokuratúru od tých pracovníkov, ktorí nemajú na výkon funkcie prokurátora morálne oprávnenie, lebo sa zúčastňovali na zistených nezákonnostiach. Vytvárame komisiu, ktorá bude objektívnym orgánom, zloženým z prokurátorov, čo nemajú nijaký podiel zodpovednosti na nesprávnostiach v minulosti. Táto komisia bude individuálne zisťovať podiel zodpovednosti jednotlivých pracovníkov prokuratúry, overovať, či môžu naďalej funkciu prokurátora vykonávať. To je vec cti samotnej prokuratúry, ktorá sa dnes neprávom paušálne vo verejnosti odsudzuje a kritizuje. V radoch prokuratúry je prevažná väčšina čestných prokurátorov. Sme schopní urobiť si poriadok sami a aj si ho urobíme.

Ako budete dbať o to, aby sa na človeka pred vynesením rozsudku nepozeralo už vopred ako na vinného, ako zabezpečíte dodržiavanie prezumpcie neviny a ako zabezpečíte získavanie dôkazov o vine, ako aj nevine obžalovaného?

— Nemôžem povedať, že by prezumpciu neviny v poslednom čase prokurátori porušovali. Predtým (v rokoch päťdesiatych — pozn. red.) sa však porušovala. Sú to veľmi závažné veci. Napríklad vtedy sa aj v straníckych orgánoch, a to krátko po zaistení ľudí, dokonca aj členov ÚV, hovorilo o nich, že sa dopustili zrady, sú zradcovia. Podobne postupovali orgány bezpečnosti. Prezumpciu neviny porušovala i prokuratúra a súdy, ale aj tlač. Pracovníci tlače si musia taktiež preskúmať svoju predošlú činnosť, aby sa noviny nehrali na samozvaných sudcov.

V poslednom čase prokurátori, pravda, veľmi často zasahovali a zasahujú na obranu ľudí v záujme rešpektovania prezumpcie neviny. Získavanie dôkazov nielen o vine, ale aj o nevine obžalovaného, to ukladá priamo Trestný poriadok všetkým orgánom trestného konania. Je to správne a prokurátori budú dbať, aby sa táto zásada dôsledne dodržiavala.

Inou otázkou je koncentrácia oprávnení pri odhaľovaní a objasňovaní trestnej činnosti. Chceme, aby tie isté orgány, čo trestné činy odhaľujú, ich potom nevyšetrovali. Ide nám o to, aby sa orgány, zúčastnené na trestnom pokračovaní, vzájomne kontrolovali. Ak jednotlivé úseky spadajú pod jeden rezort, takáto kontrola nie je zaručená. Bolo by správne, aby všetky zúčastnené orgány boli od seba nezávislé, aby jeden orgán preveroval výsledky činnosti práce predošlého orgánu. I preto sa budeme usilovať o oddelenie odhaľovania trestnej činnosti od jej vyšetrovania a vyšetrovania od rozhodnutia súdov. Na vybudovanie takéhoto systému je dnes niekoľko názorov, napríklad na zavedenie inštitúcie vyšetrujúcich sudcov, na osamostatnenie celého vyšetrovania a podobne. Tieto názory nie sú ešte jednotné. Zladiť ich, to je perspektívna úloha. Chceme ju však vyriešiť tak, aby bola vzájomná kontrola medzi jednotlivými úsekmi, a tým i garancia dodržiavania zákonov. Z toho vychádza Generálna prokuratúra pri príprave svojho akčného programu. Sme rozhodne proti sústredeniu niektorých zo spomínaných úsekov, chceme, aby boli od seba nezávislé.

Súdruh generálny prokurátor, zmienili ste sa už o tlači. Ako si jej úlohu na vašom úseku práce v budúcnosti predstavujete?

— Som presvedčený, že prokuratúra musí o svojej práci verejnosť informovať. Verejnosť má právo vedieť, čo prokuratúra robí. Chceme preto v budúcnosti prostredníctvom tlače informovať občanov o všetkých závažných veciach, ktoré by mali poznať. Jednou z teraz najdôležitejších vecí je otázka záverov, ku ktorým prokuratúra dospela a dospeje v priebehu rehabilitácií. A to nielen z hľadiska zistení nezákonností a vykonania nápravy, ale aj z hľadiska záverov voči tým, ktorí sa týchto nezákonností dopúšťali.

Na záver ešte toľko. Už niet dôvodov, aby sa verejnosť obracala so svojimi problémami na prokuratúru prostredníctvom tlače. Nové vedenie Generálnej prokuratúry by privítalo, keby občania svoje žiadosti predkladali priamo jej. Tu ich spravodlivo posúdime a to tak, aby sme odstránili všetky neprávosti, protizákonnosti, nedostatky a chyby napravili.

Rozprával sa **ALFONZ BEDNARIČ**

PRAVDA, 24. apríla 1968, str. 3.

PRAVDA, 24. apríla 1968, str. 4. 6/122/XI

PREČO SME ZA FEDERÁCIU

Prof. dr. Karol Laco, DrSc.

Úprava štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa tvorí organickú súčasťku rozvoja socialistickej demokracie, súčasťku demokratického usporiadania a fungovania celého nášho štátno-politického systému, lebo bez demokratickej úpravy štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa nemožno hovoriť o dôslednej demokracii, a naopak: dôsledná demokracia vyžaduje demokratickú úpravu štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa.

Doterajšie úpravy a prax v súvise s ich aplikáciou vykazujú zásadné nedostatky a deformácie, ktoré nezodpovedali a nezodpovedajú podstate, zmyslu a poslaniu československej štátnosti, samozrejme, ani jej upevňovaniu a rozvoju.

Predmníchovská ČSR a jej ústava „vybavili" pomer Čechov a Slovákov fikciou jednotného československého národa. Neuznávanie samobytnosti slovenského národa, čechoslovakizmus, centralizácia mali, pochopiteľne, svoje dôsledky.

V Slovenskom národnom povstaní sa slovenský národ druhýkrát dobrovoľne a jednoznačne prihlásil k spoločnému štátnemu životu s bratským českým národom.

Košický vládny program — program prvej vlády Národného frontu Čechov a Slovákov — formuloval nové zásady československého štátneho spoločenstva.

V tomto programe, vychádzajúc z uznania Slovákov ako nacionálne samobytného národa, ktorému teda prislúcha národná suverenita a právo národov na samourčenie, sa výslovne stanovovala: zásada rovný s rovným, zásada, že „Slováci majú byť pánmi vo svojej slovenskej krajine práve tak ako Česi vo svojej českej národnej domovine", zásada spoločného štátu dvoch rovnoprávnych národov, zásada, že SNR je nielen oprávnená predstaviteľka „samostatného slovenského národa", ale aj nositeľka štátnej moci na území Slovenska (moci zákonodarnej, vládnej a výkonnej), zásada, že spoločné štátne úlohy „bude vláda, ako centrálna vláda Republiky, uskutočňovať v najužšej spolupráci so SNR a sborom slovenských národných poverenikov ako výkonným vládnym orgánom SNR". Pri ústavnom riešení pomeru slovenského a českého národa mali sa konštituovať národné orgány zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci tak, ako existovali v SNR. O budúcom rozdelení kompetencie medzi ústredné a slovenské orgány mali sa dohodnúť legitímni zástupcovia českého a slovenského národa. V ústredných štátnych úradoch, inštitúciách a v hospodárskych orgánoch celoštátneho významu malo sa Slovákom zabezpečiť primerané zastúpenie čo do počtu, ako aj čo do významu.

Tieto zásady, súladné so zásadami marxisticko-leninského riešenia národnostnej otázky, ukazujú význam Košického vládneho programu a pokrok, ktorý reprezentoval v porovnaní s predmníchovskou ČSR. Na formuláciách tohto programu je však viditeľný a zistiteľný aj vplyv pôvodných návrhov slovenských komunistov a SNR na konkrétne usporiadanie štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov na federatívnej platforme, s ktorými sa stotožnili českí komunisti, no proti ktorým boli české buržoázne politické strany. Zistiteľný je aj kompromis, o ktorom sa zo strany slovenských komunistov predpokladalo, že bude iba dočasný a že naplnením zásad Košického vládneho programu dôjde sa k realizácii pôvodných návrhov.

Ako išiel vývoj

Pravda, od Košického vládneho programu nešiel vývoj smerom na praktické uskutočnenie zásad tohto významného dokumentu, o ktorom sa, žiaľ, dá povedať, že sa stal históriou skôr, než sa stal skutočnosťou. Tým menej išiel vývoj smerom k pôvodným návrhom slovenských komunistov a SNR. Zásady Košického vládneho programu sa síce uznávali, no medzi nimi a ich uplatnením v konkrétnych ústavných úpravách a v praxi sa prehlboval rozdiel. Na základe troch pražských dohôd sa postupne vytváral a uplatňoval tzv. asymetrický spôsob usporiadania vzťahov Čechov a Slovákov, ktorý platí aj dnes. Zakotvila ho Ústava 9. mája, vychádzal z nahо úst. zákon č. 33/1956 Zb., ktorým sa menila kap. V. Ústavy 9. mája o slovenských národných orgánoch, a vychádza z neho aj platná ústava z r. 1960.

Na uplatnenie asymetrického spôsobu úpravy vzťahov Čechov a Slovákov do Februára 1948 vplýval vývoj politickej situácie na Slovensku (najmä výsledok volieb r. 1946, priaznivý pre Demokratickú stranu), no isto aj pomery v českých krajinách (najmä odpor českých buržoáznych politických strán proti zásadám Košického vládneho programu). Februárové víťazstvo pracujúceho ľudu však vytvorilo podmienky pre demokratické usporiadanie štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov, no tie zostali nevyužité. Ústava 9. mája zakotvila oproti slovenským národným orgánom (v ďalšom skratka SNO), majúcim pôsobiť v asymetrickom postavení, aj osobitné tzv. záruky a poistky. Svoje urobila aj prax: zakrátko po prijatí ústavy sa niektoré jej ustanovenia nerealizovali, na niektoré sa nebral zreteľ (ustanovenie o štátnych tajomníkoch; nedodržal sa ústavný princíp, že Sboru poverenikov a poverením prislúcha v zásade celá vládna a výkonná moc na Slovensku s výnimkou vecí národnej obrany, zahraničnej politiky a zahraničného obchodu; začiatkom päťdesiatych rokov prakticky prestala činnosť SNR ako zastupiteľského sboru a i.). Deformácie v politickej demokracii, kampaň proti tzv. buržoáznym nacionalistom a pod. ešte viac sťažovali postavenie SNO.

Ústavný zákon č. 33/1956 Zb., prijatý po XX. sjazde KSSS, odstránil síce podriadenosť SNR vláde a iné tzv. poistky a garancie, vyjadril aj okruh otázok, v ktorom mala kompetencia patriť SNR a Sboru poverenikov, no zostal tiež na platforme asymetrie — a prakticky iba na papieri.

Postupné zatlačovanie SNO do postavenia, v ktorom prestali tvoriť organickú súčasťku nášho ústavného systému, dotvorila koncepcia ústavy z r. 1960. Kompetencia SNO klesla na minimum, osobitný výkonný a nariadovací orgán (Sbor poverenikov) zanikol. Právne, no najmä faktická postavenie SNO sa stalo nedôstojným.

Tento stav nemohlo významnejším spôsobom zmeniť ani uznesenie ÚV KSČ a ÚV KSS z mája 1964 o postavení úlohy SNO. Uznesenie narážalo na rámec a koncepciu ústavy, i na atmosféru, až do nedávna nepriaznivú pre SNO.

Slovenské národné orgány sa dostali do postavenia neorganického prívesku československého štátneho aparátu. To malo a má, pravda, svoje dôsledky napr. v tom, že existuje neujasnenosť činnosti, resp. hladanie náplne poverenictiev, vyčerpávajúce kompetenčné „dohodovanie", roztrpčenosť, umelé vytváranie predpokladov pre zákonodarnú činnosť SNR (v celoštátnych zákonoch), labilita štátoprávnej úpravy, no i to, že v českých krajinách sa vzbudzuje dojem nadbytočnosti SNO, resp. ich privilegovaného postavenia a na Slovensku zasa presvedčenia, že Slováci si doma nevládnu, že o všetkom rozhodujú centrálne orgány atď.

☐ Zmena je nevyhnutná

Uvedené dôsledky, analýza a zhodnotenie doterajšieho vývoja úpravy vzťahov Čechov a Slovákov vedú k záveru, že v tejto otázke je čo najskôr nutná zmena. Musí, pravda, ísť o zmenu (politickú i ústavnú), ktorá zodpovedá významu štátoprávnej úpravy vzťahov českého a slovenského národa v ČSSR — t. j. základu našej československej štátnosti a jednej zo základných súčiastok rozvoja a uplatňovania politickej demokracie v našom socialistickom štáte. Žiada sa teda zmena, ktorá zodpovedá princípom národnej svojbytnosti, práva na samourčenie, národnej suverenity, rovnosti a rovnoprávnosti oboch našich národov.

Odpoveď na otázku, v čom má takúto zmenu spočívať, aký systém úpravy štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa dôsledne zodpovedá socialistickej demokracii, jej rozvoju a uplatneniu, záujmom dvoch bratských národov a československej štátnosti i jej upevňovaniu, garanciám národných práv a ich realizácie atď., vyžaduje zvážiť všetky možnosti. Pri tom, samozrejme, napr. 23 rokov skúseností s asymetrickým systémom slúži ako dostatočne reprezentatívny a preukázaný materiál pre závery o ňom, vrátane toho, či a prečo je alebo nie je použiteľný, čo a prečo patrí na konto podstaty tohto systému a čo a prečo na konto praxe, resp. deformácií v súvise s ním ap.

Možnosti, ktoré sa objavovali ako návrhy, o ktorých sa diskutovalo, ktoré sa ponúkali na úvahu s nárokom na zaujatie stanoviska alebo podrobnejšie skúmanie, a to podľa vývoja a kryštalizovania názorov, ujednocovania sa na názoroch a pod. v dlhšom alebo kratšom časovom odstupe, dajú sa zaradiť do týchto kategórií: a) krajinské (zemské) zriadenie, b) vytvorenie odlišnej územnej (administratívnoteritoriálnej) organizácie na Slovensku od územnej organizácie v českých krajinách, c) autonómia, d) modifikovaný (vylepšený) asymetrický systém alebo model, e) symetrický model, ktorým sa prakticky rozumie federatívne usporiadanie.*

☐ Podstata krajinského zriadenia

Krajinské zriadenie a vytvorenie odlišnej územnej organizácie na Slovensku od územnej organizácie v českých krajinách, t. j. prakticky zrušenie krajského zriadenia na Slovensku a namiesto zrušených KNV priame riadenie ONV slovenskými národnými orgánmi, sa netýkajú štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa, nie sú úpravou týchto vzťahov a neznamenajú riešenie národnostnej otázky. Týkajú sa administratívnoteritoriálnej problematiky.

Terajšie návrhy na krajinské zriadenie i na vytvorenie odlišnej územnej organizácie na Slovensku od územnej organizácie v českých krajinách a tým „umiestnenie" SNO do sústavy celoštátneho riadenia (a s istou reálnou pracovnou náplňou a kompetenciou SNO) nepochybne nemajú nič spoločného s návrhmi napr. na krajinské zriadenie, ktoré sa už u nás vyskytovali, resp. uplatňovali v minulosti (vrátane v čase druhej svetovej vojny a bezprostredne po oslobodení). No nemôžu poslúžiť, ak má ísť o úpravu štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa tak, aby sa urobilo zadosť demokratickým zásadám vzťahov medzi našimi národmi. Krajinské zriadenie, rovnako ako zrušenie KNV na Slovensku a namiesto KNV priame riadenie ONV slovenskými národnými orgánmi, kým v českých krajinách by KNV zostali, by prakticky znamenalo, že zo SNO sa stane krajinský, resp. krajský národný výbor. Slovenské národné orgány ako predstaviteľa samobytnosti a suverenity slovenského národa by mali potom rovnaký nárok na existenciu, postavenie a poslanie i pôsobenie ako miestne orgány štátnej moci a správy. Stáli by na rovnakej úrovni významu, ako je napr. otázka dvoj- alebo trojstupňovej sústavy národných výborov, ako sú iné otázky, súvisiace s administratívno-teritoriálnym členením (napr. veľkosť okresov), ako sú otázky plnenia vymedzených úloh miestnych orgánov štátnej moci a správy v územných jednotkách a pod. Znamenalo by to teoretickú a praktickú degradáciu významu štátoprávnych vzťahov dvoch samobytných národov, ktorým rovnako patrí právo národov na samourčenie so všetkými dôsledkami a národná suverenita a ktoré majú rovnaké nároky na rovnoprávne postavenie, — na celkom nepatričnú úroveň miestnych orgánov štátnej moci a správy. Štátoprávna úprava vzťahov českého a slovenského národa by mala praktický efekt v tom, že na Slovensku by pôsobil jeden krajinský, resp. krajský národný výbor (s názvom SNR), a v českých krajinách niekoľko krajských (príp. zemských) národných výborov. Takéto riešenie by stavalo SNR napr. voči vláde do takého postavenia a podriadenosti ako hocktorý KNV v českých krajinách. Slovenské národné orgány nevznikli a neexistujú preto, aby uskutočňovali úlohy miestnych orgánov štátnej moci a správy či už na úrovni krajinského, krajského alebo iného národného výboru.

Návrhy na krajinské zriadenie alebo na vytvorenie odlišnej územnej organizácie na Slovensku od územnej organizácie v českých krajinách a namiesto KNV priame riadenie ONV na Slovensku SNO, objektívne zostávajú na úrovni a v rámci „teórií", podľa ktorých aj miestne orgány štátnej moci a správy — u nás národné výbory, v iných socialistických štátoch soviety, ľudové rady a pod. — sú „vlastne", „tiež" a pod. — národnými orgánmi (na Slovensku). O týchto názoroch, „moderných" r. 1960, treba otvorene povedať, že celé ich opodstatnenie bolo v tom, že mali urobiť prijateľnejšiu koncepciu ústavy z r. 1960, ktorá na minimum znížila kompetenciu SNO a umiestnila ich prakticky mimo reálnej možnosti efektívneho pôsobenia na chod štátneho mechanizmu.

Krajinské zriadenie by mohlo vyústiť do polohy, v ktorej by sa mohlo stať východiskom pre uplatnenie demokratických zásad štátoprávnej úpravy vzťahov českého a slovenského národa za predpokladu, že by zmenilo svoju podstatu a zostal by mu iba (potom už nevhodný a neprimeraný) názov. Ak by sa totiž vytvoril jeden krajinský orgán na Slovensku, reprezentujúci štátoprávne postavenie slovenského národa (so všetkými náležitosťami v podstate, v poslaní, postavení, kompetencii, v začlenení v celom politickom systéme a pod.), a rovnako tak jeden zemský orgán v rovnakom postavení a poslaní v českých krajinách, nešlo by už o administratívnoteritoriálne členenie štátu, ale o štátoprávne členenie so základom v národných celkoch a ich štátnopolitickom výraze — a to, ako je zrejmé, v symetrickom usporiadaní.**

Pravda, v takýchto súvislostiach je správne i nevyhnutné nazvať veci hneď a priamo pravým menom a hovoriť o federácii.

V symetrickom federatívnom usporiadaní, v rámci národných štátnych útvarov — po rozhodnutí tejto zásadnej otázky — je, pochopiteľne, potrebné upraviť aj administratívno-teritoriálne členenie. Je vecou dôkladnej úvahy, či má zostať trojstupňové (KNV, ONV, MNV) alebo nie, resp. či v českých krajinách sa má usporiadať — vzhľadom na rôzne faktory, na ktoré treba brať zreteľ pri zriaďovaní územných jednotiek — inak než na Slovensku (vrátane napr. myslitelného krajinského zriadenia v českých krajinách).

---

* Vyskytli sa aj zmienky o konfederácii i vyjadrenia o celospoločenských (zrejme celoštátnych) orgánoch, pôsobiacich v dvoch národných centrách popri národných orgánoch týchto centier (myslené tak, že časť oných celospoločenských orgánov by pôsobila v jednom, časť v druhom centre, pričom by sa priznalo jedno hlavné centrum so sídlom takých činností ako sú zahraničné veci, vojenstvo a pod.), prípadne že by sa v symetrickom modeli, chápanom ako existencia národných orgánov v dvoch národných centrách a celoštátnych orgánoch v hlavnom centre štátu, súčasne uplatnili niektoré znaky tohto druhého riešenia (myslené napr. na výkon niektorých celoštátnych činností zo Slovenska).

Termíny asymetrický, resp. symetrický spôsob, systém, model neznamenajú štátoprávne pojmy, ktoré by mali vymedzený obsah a znemožňovali teda napr. aj nedorozumenia. Termín „asymetrický" systém a pod. je naša zvláštnosť, ktorou sa vyjadruje postavenie SNO, vyskytujúce sa iba u nás. Vypožičali sme si ho z geometrie, keď sme chceli označiť naše „sui generis" riešenie pomeru dvoch národov v jednom štáte. Termín „symetrický" model vznikol ako protiváha asymetrického modelu, spôsobu, usporiadania a pod. Sám o sebe ešte nič neznamená. Striktne sa ani o asymetrickom, resp. symetrickom modeli alebo systéme nedá hovoriť. Model alebo systém má už isté konštantné nároky na obsah a formu.

V článku sa nezaoberáme otázkami našich štátnych občanov inej národnosti než českej alebo slovenskej. To by vyžadovalo osobitný článok.

** (Podstatný rozdiel nie je v takomto prípade v rozsahu kompetencie, ktorú by mal napr. krajinský národný výbor ako miestny orgán štátnej moci a správy a národný orgán ako reprezentant národnej suverenity a pod., ale v dôvode vzniku a existencie štátnopolitického národného orgánu a z tohto vyplývajúcich nárokov na postavenie, postavenie a činnosť. Rozdiely sa prejavia aj formálne napr. v kompetenčných a zodpovednostných vzťahoch medzi ústrednými orgánmi a krajinskými orgánmi ako miestnymi orgánmi štátnej moci a správy, a medzi celoštátnymi orgánmi a národnými orgánmi, reprezentujúcimi štátoprávne postavenie českého, resp. slovenského národa a pod. Rozdiely sú zrejmé aj z toho, že veci administratívnoteritoriálneho zriadenia zásadne patria do obyčajného zákonodarstva, kým štátoprávne usporiadanie tvorí predmet ústavného zákonodarstva.)

PRAVDA, 24. apríla 1968, str. 4.

PRAVDA, 25. apríla 1968, str. 5.

PREČO SME ZA FEDERÁCIU

"Neprijateľnosť autonómie" a asymetrie

Autonómia v našich československých podmienkach neprichádza do úvahy z rovnakých principiálnych dôvodov ako krajinské zriadenie, resp. zrušenie KNV na Slovensku a priame riadenie ONV slovenskými národnými orgánmi, lebo nezodpovedá rovnoprávnosti našich národov, tvoriacich v rovnakom význame, dosahu, postavení a podstate československú štátnosť, resp. realizujúcich svoje samourčovacie právo a národnú suverenitu v spoločnom československom štáte. Aká rovnosť a rovnoprávnosť, ak jeden z dvoch rovných a rovnoprávnych národov má byť v autonómnom, resp. iba v autonómnom postavení? Prečo jeden z týchto národov má mať autonómiu alebo iba autonómiu? Neprijateľnosť autonómie v ČSSR rovnako platí pre český národ ako pre slovenský národ, pretože oba sú ako samobytné národy, s rovnakým právom na samourčenie a národnú suverenitu, rovnakým a rovným štátoprávnym a štátotvorným činiteľom.

Autonomistickú koncepciu sprevádza viac problémov, ktoré majú považlivý negatívny vplyv na vzťahy medzi českým a slovenským národom a ich rozvoj a pri ktorých nemožno opomínať ich politický význam. Nezhody medzi zásadami napr. rovnosti, rovnoprávnosti, štátotvornosti, národnej suverenity na jednej strane a autonomistickou koncepciou na druhej strane, ktoré sú viditeľné, ľahko zistiteľné, cítia sa a pod., vyvolávajú pocity nesprávnej, nespravodlivej politiky, ktorá nerešpektuje v praxi deklarovné zásady. Vyvolávajú pocity znepokojenia, neplnoprávnej garancie národných práv, neplnoprávneho postavenia vlastného národa, neprimeranosti ústavnej úpravy atď. S autonómiou sa všeobecne spojuje myšlienka, že ju niekto dáva, poskytuje a pod. Spojujú sa s ňou analógie, komu a prečo a za akých okolností sa poskytuje a pod. Autonómia neprekáža paternalistickým postojom a prežitkom. Autonomistická koncepcia musí v našich podmienkach nechať nezodpovedané mnohé podstatné otázky československej štátnosti, dôsledne nemysliteľnej bez slovenského národa ako národa so všetkými atribútmi. Rovnako to platí o otázkach, ktoré sa týkajú teoretickej a praktickej účinnosti a realizovateľnosti princípu rovnoprávnosti dvoch suverénnych národov, tvoriacich rovnocenné a nevyhnutné štátotvorné subjekty, z ktorých jeden nemá mať to miesto v spoločnom dome, ktorá mu podľa všetkého oprávnene a zákonite patrí. S autonómiou sú spojené aj otázky účasti národa v autonómnom postavení na tvorbe štátnej vôle, kompetenčného postavenia a vzťahov centrálnych orgánov voči autonómnym orgánom — a to aj bez ohľadu na praktickú stránku veci atď. (Odpovedať na takéto otázky tzv. slovenskými osobitostami, špecifikami a pod., je viditeľne celkom neadekvátne a teda neudržateľné.)

Pravda, to, čo platí o autonomistickej koncepcii, platí aj o asymetrickom spôsobe usporiadania vzťahov českého a slovenského národa. Asymetrické usporiadanie je svojou podstatou a koncepciou autonomistické. To je závažná skutočnosť, z ktorej vyplývajú aj závery čo do použiteľnosti a prijateľnosti asymetrického usporiadania ako platformy pre štátoprávnu úpravu vzťahov českého a slovenského národa v novej ústave. Asymetrický spôsob nebol a nie je vzhľadom na svoju podstatu schopný tvoriť dôsledne demokratický, zodpovedajúci, stabilný základ štátoprávneho usporiadania vzťahov našich národov. Trpí neodstrániteľnou vrodenou vadou, ktorá spočíva v tom, že nevyhnutne vyjadruje postavenie dvoch rovných národov nerovno. Jeden z dvoch rovných rovnoprávnych národov so všetkými atribútmi samobytného národa ocitá sa v asymetrickom usporiadaní v rozdielnom postavení než druhý — v rozpore so všetkými deklarovanými a uznávanými princípami. Toto rozdielne postavenie sa už z formálneho ústavného hľadiska zvýrazňuje tým, že ústredné štátne orgány v skutočnosti (bez formálneho označenia) plnia funkciu českých národných orgánov, no súčasne — ako celoštátne — sú aj nadradenými orgánmi pre slovenské národné orgány. Asymetrický spôsob nepredstavuje reálne zabezpečenie rovnoprávnosti slovenského národa v celoštátnom riadení. Povaha a účinnosť štátoprávnej reprezentácie slovenského národa v asymetrickom usporiadaní nevykazujú nutné znaky dôsledne demokratickej úpravy pomeru dvoch národov, ktoré na základe svojej vôle, rovnako významnej u každého z nich, vytvárajú spoločnú štátnosť. Asymetrické usporiadanie, ktoré sa zo strany slovenských komunistov a SNR chápalo po Košickom vládnom programe ako dočasný kompromis v záujme pokrokového postupu revolúcie, dostalo miesto trvalého, spôsobilého, ba vlastne akoby jediného prostriedku úpravy štátoprávnych vzťahov našich národov. Ústavné akty ho mŕtvy vyzdvihli a držia na úrovni uskutočňovateľa a garanta vyhovujúcich, spravodlivých, demokratických zásad vzťahov medzi Čechmi a Slovákmi. Dvadsaťtri rokov existencie tohto usporiadania, vrátane opatrení, uskutočnených v jeho rámci, tomu však protirečí. Asymetrický systém nepôsobil v smere reálnych potrieb rovnoprávnosti našich národov v štátnej, politickej a spoločensko-ekonomickej rovine. Netvoril nijakú prekážku pre postupné zatlačovanie postavenia a kompetencie SNO. Znížil aj koncepciu ústavy z r. 1960, ktorá znamenala stratu významu a autority SNO ako predstaviteľov samobytnosti slovenského národa, ako orgánov, ktoré majú z tohto titulu samozrejmý a opodstatnený nárok na zodpovedajúce postavenie a činnosť. Nepôsobil ako faktor, ktorý by efektívne vplýval na vyrovnávanie rozdielov medzi českými krajinami a Slovenskom.

Uplatňovanie doterajšieho asymetrického usporiadania vzťahov našich národov nenaplnilo princípy, na ktorých sa má zakladať spolužitie našich národov v spoločnom štáte, zodpovedajúcim obsahom. Socialistický štát nevyužil možnosti, ktoré práve socialistický štát nesporne má, pre dôsledne demokratické riešenie vzťahov medzi národmi.

Asymetrické usporiadanie znamenalo počas takmer celej svojej existencie prakticky iba kultúrnu autonómiu. Inak sa dá povedať: z autonómie, nazvanej — hoci aj v ústavnom vyjadrení — politickou, t. j. vzťahujúcou sa na zákonodarstvo i na správu, zostalo v reálnej náplni tzv. veci národnej a regionálnej povahy, ešte aj so známym dovetkom o potrebe osobitnej úpravy pre Slovensko (čl. 74 platnej ústavy), v podstate iba obmedzená oblasť kultúry, v ktorej sa mohli hľadať možnosti pre uplatnenie primárnej zákonodarnej činnosti SNR. No i táto oblasť mohla ľahko zmiznúť, pretože odpoveď na otázku, či ide o vec národnej alebo regionálnej povahy, plus ešte či vyžaduje osobitnú úpravu pre Slovensko, zostáva vecou širokej alebo úzkej interpretácie, ktorá nemá v tejto súvislosti žiadne ústavné medze ani smernice. Výkonná kompetencia, viažuca sa na primárnu zákonodarnú kompetenciu SNR, by zrejme nestačila pre výkonný orgán (kolegiálny i typu poverenectva). Pri prenesenej výkonnej kompetencii stojí však otázka, či vôbec ešte ide o autonómiu. (Ak by napr. minister zveroval výkon svojej kompetencie na Slovensku poverenikovi, odhliadnuc už od toho, že by zase rovnakým právom mohol vziať zverenú kompetenciu späť, poverenik sa v tejto zverenej kompetencii stáva poverenikom v gramatickom význame slova.)

Za takýchto okolností je ľahko pochopiteľné, že asymetrické riešenie sa politicky zdiskreditovalo. V slovenskej verejnosti nemá dôveru a nepovažuje sa za prostriedok, ktorý by bol

vstavu zodpovedne vyjadriť a garantovať štátoprávne vzťahy medzi našimi národmi na základe zásady rovný s rovným, rovnoprávnosti, samourčovacieho práva a národnej suverenity.

Pravda, i napriek tomu sa kladie otázka, či by modifikovaný, vylepšený asymetrický systém predsa nebol prijateľný, či by predsa, príp. iba na istý (krátky) čas (napr. do vypracovania novej ústavy) nemohol poslúžiť na úpravu štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa, resp. či by — vzhľadom na to, že všetky jeho možnosti sa nevyužili, že sa celkom nenaplnil a pod. — nemohol ako vylepšený, bezo zvyšku naplnený a pod. zostať. To sú principiálne otázky.

Odpoveď na ne je však jednoznačná. Asymetrický systém možno síce o niečo vylepšiť, naplniť a pod., ale iba do určitej miery. Najviac teda môže — rovnako ako jeho podstata: autonomistická koncepcia — poslúžiť na zmiernenie najpálčivejších nedostatkov súčasného neuspokojivého stavu úpravy vzťahov českého a slovenského národa, pochopiteľne, spolu so zmenou atmosféry a praxe, ktoré boli donedávna charakteristické v súvise so SNO. Pre trvalú dôslednú demokratickú úpravu štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa nemôže vytvoriť základ a je neprijateľný.

Autonómia — rovnako ako krajinské zriadenie — by mohla vytvoriť základ dôslednej demokratickému usporiadaniu štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa, pravda, za predpokladu, že by dostala obsah a formu, zodpovedajúcu demokratickým zásadám úpravy týchto vzťahov. Prakticky to znamená, že by nadobudla charakter symetrického usporiadania, a to na úrovni národných orgánov aj českého aj slovenského národa ako štátnopolitických reprezentantov týchto národov. (Národné orgány v tomto poslaní, postavení, dôvode vzniku a existencie by neboli vo vzťahu k celoštátnym orgánom, v postavení miestnych orgánov štátnej moci a správy.) V takomto prípade by však išlo o federáciu so všetkými, čo sa vzťahuje na federatívny štát.

Situácia je iná, pokiaľ ide o asymetrické usporiadanie, i keď ono je tiež autonomistické. Toto usporiadanie nie totiž zakotví v každom prípade nerovné postavenie jedného zo dvoch rovných partnerov — a symetriu vylučuje.

V súvise s vylepšením, resp. naplnením či plným využitím asymetrického usporiadania — v konfrontácii napr. so zásadou, že Slováci si majú na Slovensku vládnuť sami rovnako ako Česi v českých krajinách — vystane nevyhnutne aj otázka ústrojnosti a praktického fungovania tohto usporiadania. Úpravy asymetrického systému zrejme nemôžu zostať na úrovni doterajších „zvýšení" kompetencie SNO, ktoré v podstate nič neznamenali a k ničomu neviedli. Ak však SNO budú mať postavenie a kompetenciu, zodpovedajúcu dôslednému demokratickým zásadám úpravy štátoprávnych vzťahov dvoch rovnoprávnych národov v jednom spoločnom štáte, ak sa ústavne a politicko-spoločensky zabezpečí dôsledná realizácia týchto zásad, potom hoci aj v časovej alternatíve treba mať jasno v tejto veci: či a čím je odôvodnená existencia a pôsobnosť celoštátnych a slovenských národných orgánov bez českých národných orgánov, ktoré by mali rovnaký kompetenciu, postavenie a poslanie ako aj kompetenčné väzby k celoštátnym orgánom ako slovenské národné orgány! Zákonodarná a exekutívna kompetencia SNO v tom zmysle, ako to vyžadujú demokratické zásady usporiadania štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa, reálnosť tejto kompetencie a jej skutočné uplatňovanie (vrátane reálnej kompetencie v oblasti národohospodárskeho plánu a rozpočtu), adekvátne vyjadrená a konkrétnymi ústavnými garanciami zabezpečená rovnoprávnosť dvoch národov v konkrétnych ustanoveniach ústavy o SNO a celoštátnych orgánoch, rozdelenie kompetencie medzi celoštátne orgány a SNO tak, že sa taxatívne vymedzí právomoc celoštátnych orgánov (veci výlučne celoštátnej povahy), inštitúcia štátnych tajomníkov a pod. — a to všetko nepochybne vyžaduje realizácia uvedených princípov — logicky a organicky vedú k prekonaniu asymetrického usporiadania. Bez prekonania asymetrického systému sa nezískajú príslušné predpoklady a inštitucionálne garancie rovnoprávnych vzťahov našich dvoch národov, pochopiteľne, na úrovni, zodpovedajúcej národnej suverenite a ostatným atribútom týchto národov, reprezentovaných svojimi národnými orgánmi. Platforma asymetrického usporiadania trvale a neodstrániteľne plodí konflikty, teoreticky i prakticky, medzi národmi, vyplývajúcimi z demokratických princípov úpravy štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa na jednej strane a asymetrickým postavením slovenských národných orgánov — a samou logikou asymetrického usporiadania na druhej strane.

Ústavná úprava postavenia SNO v zmysle demokratických zásad nutne stavia nárok na symetrické — federatívne usporiadanie vzťahov českého a slovenského národa, t. j. aj na zriadenie českých národných orgánov, s rovnakým postavením, kompetenciou a vzťahmi k celoštátnym orgánom, aké budú mať slovenské národné orgány.

Jediné riešenie

Všetky predchádzajúce úvahy vedú k záveru, že systémom alebo modelom, zodpovedajúcim dôsledne demokratickým požiadavkám na úpravu štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa je symetrický model. Pravda, z tých istých úvah vyplýva, že to nemá a nemôže byť hocaká symetria. Realizácia dôsledne demokratických zásad vyžaduje symetriu na úrovni národných orgánov, ktorých vznik, existencia, účel i postavenie a kompetencia sa zakladajú na reprezentácii dvoch samobytných, rovných a rovnoprávnych národov s právom na samourčenie (so všetkými dôsledkami), v rovnakom význame a dosahu štátotvorných, tvoriacich podstatu, zmysel i poslanie spoločnej československej štátnosti. Týmto nárokom zodpovedá federatívny model.

Federatívny štát** sa skladá z dvoch alebo viacerých štátoprávnych útvarov, majúcich svoje práva zakotvené spoločnou ústavou a uskutočňujúce ich prostredníctvom svojich vlastných zákonodarných a vládnych a výkonných orgánov. Charakteristickým znakom federatívneho štátu je napr. existencia federálnej komory (jedna z komôr ústredného parlamentu, ktorá reprezentuje štátoprávne postavenie útvarov, tvoriacich federatívny štát a skladá sa z rovnakého počtu zástupcov za každý z nich bez ohľadu na počet obyvateľstva a veľkosť územia). Rovnako je znakom federácie existencia zákonodarných práv a zákonodarných orgánov štátoprávnych útvarov, tvoriacich federatívny štát, ďalej rozdelenie kompetencie medzi ústredný štát a jeho štátoprávne celky (štátne útvary, členské štáty) a iné znaky. Sovietska federácia má svoje špecifické znaky napr. v princípe rovnoprávnosti, dobrovoľnosti a suverenity pri štátnom spojení sa svätzových republík, národné štátne útvary ako štátoprávne jednotky sovietskeho federatívneho spojenia, rôznosť foriem federatívneho spojenia (vyplýva z veľkého počtu národov, ktoré tvoria SSSR), federácia na základe sovietov a pod.

Rozdelenie kompetencie medzi ústredný štát a jeho štátoprávne celky nie je viazané na určitý konkrétny systém alebo schému, no niečmenej predpokladá a vyžaduje, aby išlo o kompetenciu, zodpovedajúcu federácii, existencii spoločného štátu a štátoprávnych celkov, ktoré ho tvoria, teda v každom prípade viac, než vyplýva napr. z autonómie a pod. Federatívny model, ak sa nemá považovať za formalitu, názov bez obsahu a pod., žiada naplnenie primeraným obsahom, v ktorom sa prejavia aj rozdiely medzi inými úpravami a ním.

Pri pracovnej príprave akčného programu bola, pochopiteľne, na zreteli aj obsahová stránka federatívneho usporiadania, i keď sa zatiaľ pozornosť sústredovala na odôvodnenie a rozhodnutie meritórnej otázky: asymetria — symetria (federácia), resp. iný model pre úpravu štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa. Komplexné vypracovanie návrhov, vytypovanie konkrétnych kompetencií napr. celoštátneho zákonodarného orgánu, národných vládnych a výkonných orgánov vo všetkých oblastiach vyžaduje patričnú pozornosť a zodpovedný prístup.

Napokon ešte dve poznámky k štátoprávnemu usporiadaniu vzťahov českého a slovenského národa federatívnym spôsobom:

1. Ústrojné fungovanie federatívneho usporiadania, reálne pôsobenie celoštátnych a národných orgánov v zhode s týmto usporiadaním, predpokladá uskutočnenie zodpovedajúcich úprav v politickom vedení, v KSČ. Štátoprávne úpravy vzťahov českého a slovenského národa sa na federatívnom základe žiada špecificky uplatniť aj v organizácii a štruktúre strany a vyjadriť to aj v jej stanovách. KSS je aj hlavnou garanciou — mimo štátoprávnej oblasti — rešpektovania a záruk národných práv slovenského národa.

Pozornosť vyžaduje aj postavenie dobrovoľných spoločenských organizácií, rovnako vedeckých, umeleckých a pod. organizácií. Ako zásada by malo platiť, že vzťahy medzi národnými a celoštátnymi orgánmi týchto organizácií by mali zodpovedať štátoprávnej úprave.

2. Úprava štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov je organickou súčasťou demokratického usporiadania a chodu československého politického systému. Poruchy a problémy vo vzťahoch českého a slovenského národa nepochybne súvisia s nedostatkami v politickej demokracii. Akokoľvek má svoj veľký význam federatívne usporiadanie štátoprávnych vzťahov našich dvoch národov, akokoľvek tiež o túto formu a, samozrejme, zodpovedajúci obsah tejto formy, predsa treba mať plne na zreteli, že fungovanie federatívneho modelu a výsledky, ktoré v záujme oboch našich národov od neho očakávame, predpokladajú úspech obrodného procesu, ku ktorému u nás dochádza od posledných plenárnych zasadnutí ÚV KSČ a ÚV KSS. Preto aj na Slovensku tak ako v českých krajinách treba venovať plnú pozornosť všetkým problémom rozvoja a zabezpečovania demokracie.

A ešte sa žiada pripomenúť, že efekt novej štátoprávnej úpravy súvisí — krátko povedané — od ľudí na svojich miestach.

Prof. dr. KAROL LACO, DrSc.,
člen Právnej komisie ÚV KSČ,
člen komisie ÚV KSČ a ÚV KSS
pre štátne a hospodárske orgány pre prípravu akčného programu

---

* (Pojem autonómia nie natoľko jednoznačný, vyhranený a vypracovaný, nekryje tokú vymedzenú náplň, aby sa nedal použiť v najširšom význame, pre akýkoľvek stupeň, obsah a rozsah kompetencie orgánov, ktoré môžu mať názov autonómnych orgánov. No to už potom nejde o bežný význam pojmu autonómia ani o také súvislosti, o akých sme hovorili.)

** Konfederácia je oveľa voľnejšie spojenie než federácia. Konfederácia znamená spojenie dvoch alebo viacerých štátov za účelom, vymedzeným vopred (teda nie všeobecné spojenie). Jej znakom je napr. to, že uznesenia spoločného orgánu konfederácie (väčšinou kongres delegátov konfederovaných štátov) sú záväzné pre jednotlivé štáty iba po schválení príslušnými orgánmi jednotlivých štátov. Štáty v konfederácii sú úplne suverénne, majú svoju armádu, v konfederácii nie je spoločná ústava a pod. Z konfederácie sa obyčajne vyvinie federácia alebo sa konfederácia rozpíde.

O konfederácii boli u nás, ako sme spomenuli, iba zmienky rovnako ako o príp. kombináciách alebo iných formách v rámci symetrického spôsobu.

PRAVDA, 25. apríla 1968, str. 5.

PRAVDA, 26. apríla 1968, str. 1.a 11.

ROZHOVOR PRAVDY S MINISTROM ZAHRANIČNÉHO OBCHODU Ing. VALEŠOM

Obchodovať výhodne

Otázok o zahraničnom obchode môže byť veľa. Veď to podstatné, čo verejnosť v minulosti o našom zahraničnom obchode vedela, bola obhajoba, že nie sme takí hlúpi, aby sme nevedeli výhodne obchodovať. Nastal čas nielen tvrdení, ale i faktov. Pokiaľ sa mi podarilo zistiť, za posledných desať rokov sme poskytli rozsiahle pôžičky. Stali sme sa veriteľmi v treťom svete — tam úvery v prepočte na doláre dosiahli výšku okolo 850 miliónov. V socialistických krajinách okolo pol druha miliardy. — Tým sa začal rozhovor s ministrom zahraničného obchodu Ing. Valešom.

Ing. VALEŠ: Rozhodne všetky čísla a rozvrstvenie poskytovaných, ale i prijatých úverov by sa mali uverejniť. Nie však vytrhnuto, ale ako súčasť celkovej analýzy vzťahov Československa k jednotlivým krajinám. Ak by sme napríklad napísali iba to, že máme aktívne úverové saldo v socialistických krajinách, mohlo by to vyvolať nesprávne a skreslené názory. Ide totiž o dlhodobé účelové úvery, ktoré sme dali, a teraz za ne dostávame a dostaneme suroviny. O tie nám ide predovšetkým, a preto máme pochopiteľne najväčšie položky v tých krajinách, odkiaľ najviac surovín dovážame, t. j. v SSSR, Poľsku, Bulharsku. Tieto účelové úvery rozhodne nie sú príčinou našich ťažkostí. V priemyselne vyspelom štáte by nemali robiť žiadne ťažkosti.

... mne išlo o to, že teraz musíme naše vzťahy postaviť na vzájomne ekonomicky výhodné základy ...

Ing. VALEŠ: O to sa budeme usilovať. Uznávame, že i vo vzťahu k socialistickému svetu musí platiť vzájomná výhodnosť. To sa však nedosiahne žiadnou proklamáciou, ktorú by sme vyhlásili. Môžeme formulovať naše požiadavky a začať o nich diskutovať. Naše požiadavky nemožno považovať za výsledok, ale za začiatok. Rokovaním sa musíme snažiť zmeniť podmienky v prípadoch, keď je to pre nás nevýhodné.

Domnievate sa, že tých prípadov je menej, či viac?

Ing. VALEŠ: Nerúfam si pustiť sa do kvantifikácie a jednotlivé prípady môžu viesť k mylným názorom a záverom. Obe, vlastne všetky strany sa musia pozerať v takom rokovaní na problémy podobne. Tam by sa malo ukázať, z čoho plynú výhody. Poznám z vlastnej skúsenosti, čo napr. SSSR považuje za nevýhodné. Ak až teraz začíname formulovať, čo je pre nás výhodné a čo nie, musíme rátať i s podobnou analýzou z druhej strany. Konfrontácia je iste potrebná, ale my by sme si hádam nemali stavať žiadny cieľ, že z toho niečo získame, ale ani sa báť, že s jednou či druhou krajinou môžeme momentálne na tom dokonca niečo stratiť.

Pokiaľ teda môžeme našu doterajšiu obchodnú politiku obrániť a v čom musia nastať korekcie?

Ing. VALEŠ: Chcel by som povedať, že musíme ísť so socialistickým táborom už aj z hľadiska podmienok, ktoré vytvára sústava u nás doma. Potom treba konfrontovať doterajšie výsledky, a to najmä pri nových rokovaniach a hlavne rátať s tým, že to nemôže byť proces, v ktorom si len spíšeme požiadavky a predložíme ich svojim priateľom. Je to nemyslieteľné iba preto, že niekto si myslí, že máme dočasne istú prevahu. Tá je veľmi iluzórna, ak by sme nebrali do úvahy existenciu trhu, ktorý pre nás predstavuje socialistický svet a ktorý je pre nás veľmi cenný. Tento trh je stále pre nás výhodný, je len našou chybou, ak ho nedokážeme využiť.

... čiže princípom nemôže byť pre nás nadradenosť politických záujmov nad ekonomickými ...

Ing. VALEŠ: ... iste, pre nás má byť záväzné to najjednoduchšie kritérium — urobili sme výhodný obchod. Teraz dokončujeme analýzu, ktorá má ukázať, aké množstvo nevyhnutných surovín získavame a na druhej strane akým stabilným dodávateľom sme. Podľa mňa by jedným zo stabilizačných faktorov mohlo a malo byť skúmanie väčšej spätosti so Sovietskym svázom tam, kde to umožňujú dvojstranné progresívne zmeny štruktúry. To by bola výhodná záležitosť, keby sme niektorý úsek zviazali s SSSR, aby sme mali výhodu zabezpečeného trhu.

My sa však musíme snažiť o zmeniteľnosť nášho tovaru všade na celom svete; lebo práve to sa môže stať základom zmeniteľnosti našej meny.

Ing. VALEŠ: Áno, áno, základ je, že tovar je zmeniteľný. Tam sa začína reálna hodnota koruny, toto je prvý predpoklad. Ak však napr. za vývoz spotrebného tovaru do socialistických krajín získame suroviny, vôbec nás nemusí rozčuľovať skutočnosť, že v tom okamihu nejde o doláre. Lebo i v oblasti voľných mien treba nielen mať kvalitný tovar, ale treba ho aj umiestniť. A trh ho nemusí vždy prijať.

Ja si však myslím, že jednako jedným z podstatných problémov ekonomiky bude vytvoriť podmienky pre zmeniteľnosť koruny v oblasti voľných mien.

Ing. VALEŠ: Dá sa povedať, že i tento problém musíme mať stále pred očami. V oblasti voľných mien sa budeme snažiť rozšíriť vývoz, aby sme mohli získať novú, pokrokovú techniku, nové technológie. Veľmi však záleží na tom, ako sa nám podarí v oblasti medzinárodnej deľby práce skutočne zintenzívniť vzťahy so socialistickými krajinami, lebo predovšetkým v tom je riešenie otázok surovín a ohromné odbytište nášho tovaru.

Myslel som predovšetkým na čas, za ktorý sa nám podarí dosiahnuť zmeniteľnosť koruny ...

Ing. VALEŠ: ... päť — sedem rokov ...

... a akým spôsobom prispeje k tomu vaše ministerstvo, predovšetkým z hľadiska prístupu čs. tovaru na zahraničný trh?

Ing. VALEŠ: Môžeme predovšetkým prispieť k normalizácii podmienok, za ktorých výroba vstupuje na svetový trh, zabezpečiť, aby podmienky, ktoré na svetovom trhu sú, pôsobili priamo na podnikv, na výrobcov. Hlavná, i keď nie jediná úloha je v tom, aby sa tlak svetového trhu prejavoval priamo u výrobcov či obchodníka. K tomu, samozrejme, musia prispieť aj iné inštitúcie. Dnes si nemyslíme, že jedine MZO je výlučným monopolným realizátorom zahraničného obchodu. Základným kritériom je spoločenská prospešnosť. Ak môže predávať úspešne na zahraničnom trhu výrobca, nech predáva. Ministerstvo bude pripravovať formulácie právnych a ekonomických podmienok, podľa ktorých môže v zahraničí predávať jednoducho ten, kto to dokáže efektívnejšie.

Čiže úlohou ministerstva je vypracovať pravidlá hry, podľa ktorých sa odstránia bariéry, čo nás izolovali od svetových trhov a ich ekonomického pôsobenia.

Ing. VALEŠ: Pravda, postupne — zo dňa na deň sa to nedá. Hlavný cieľ je, aby sme začali skoro. Najneskoršie v budúcom roku. Proces by nemal trvať dlhšie ako dva-tri roky. Treba vytvoriť podmienky pre postupný prechod. Nebude to proces jednorazový. Vzniká otázka, akú akceleráciu dať tomuto procesu. Preto sa aj diskutuje o zahraničných úveroch, a to veľmi seriózne. Zahraničné úvery sa dajú použiť na urýchlenie istých štrukturálnych zmien. Hospodárstvo nie je v situácii, ktorá by vyžadovala mať hospodársky úver, prospelo by to však. Dal by sa totiž rýchlejšie nastúpiť proces štrukturálnych zmien. Podmienka je, že to bude

úver založený na ekonomickej výhodnosti, bez politických podmienok.

...myslíte tým úver zo Západu?

Ing. VALEŠ: ...mám na mysli zahraničný úver za najprijateľnejších podmienok a aby som vravel úprimne, budeme rokovať o tomto úvere i s partnermi v socialistickom tábore. Povedal by som, že sa pokúsime rokovať so všetkými. Nevylučuje sa ani SSSR, práve tak ako nevylučujeme západné štáty.

Máme nejaké ponuky?

Ing. VALEŠ: Žiadne oficiálne ponuky ani zo Západu, ani z Východu neexistujú. Sú však informácie, nie bezvýznamné, že je ochota rôznych miest istý úver poskytať. Oficiálnych rokovaní zatiaľ nejlo — príčina je jednoduchá. Narv. musíme zvládnuť problém, na čo úver vziať a čím ho splatiť. Až potom môžeme začať rokovať s partnerm. Existujú námety, ale v tejto chv. nemôžem povedať, koľko by to mo byť miliónov a na čo by sniech použili. Ochota rokovať o úver a konkrétne sa tým môže zaeiať jedno z najbližších zasadaní ády. Je to však problém mesiaca dvoch.

Od týchto problv, ktorých zaujímavosť sa h postupom času iba zvyšovihy som sa chcel vrátiť k tom, ktoré sú obzvlášť chúlvé na Slovensku. Predovšetkým je to atomizácia zahraničného obchodu.

Ing. VALEŠ: Štát i na federatívnom základe bude zrejme uskutočňovať jednu obchodnú politiku. Pravda, čo sa týka realizácie, nežijeme v predstavách monopolu jedného centra. Myslím si, že realizácia zahraničného obchodu je aj jedným z integrujúcich činiteľov výroby, a teda že môžu vzniknúť integračné zoskupenia podnikov v Čechách i na Slovensku. Avšak samozrejme, že môžu a budú vznikať organizácie iba v Čechách či iba na Slovensku, ktoré si budú predávať svoje výrobky v zahraničí. Čomu chceme zabrániť, to je, aby nevznikala konkurencia dvoch partnerov z Československa na treťom trhu. Aj tu je hlavným záujmom spoločenský prospech. Rozhodnutie však nemôže byť vynútené, ale musí ho vyvolávať istý ekonomický tlak. Štát tu nebude nariaďovať.

Ide totiž o to, že v Bratislave bolo veľa najrozličnejších spoločností, v päťdesiatych rokoch však boli zrušené...

Ing. VALEŠ: ...no ale teraz sa tam postupne zavádzajú, čo len dokazuje, že to nie je iba teória, ale robia sa aj konkrétne kroky a opatrenia na otvorenie pobočiek podnikov zahraničného obchodu alebo samostatných skupín na Slovensku. Mnohé už vznikli a ďalšie ešte tohto roku začnú svoju činnosť.

Ale to je len začiatok...

Ing. VALEŠ: No začiatok, ktorý umožňuje dnešný stav a ktorý je prvým krokom k zmene jediného modelu, keď všetko bolo v Prahe alebo v okolí Prahy. To je bezpečne začiatok v tomto smere.

Nešlo iba o to, že sklo zo Zlatna sa vyvážalo ako české sklo alebo husi zo Serede ako pražské husi, ale predovšetkým o to, že slovenské podniky boli v úlohe pasívneho pozorovateľa a v anonymite.

Ing. VALEŠ: Tak to, čo chceme, sa kryje s tým, aby sa tento stav odstránil, aby to tak nebolo. Môžem vás ubezpečiť, že nemáme v úmysle toto podporovať.

Na Slovensku majú ťažké srdce na terajšieho podpredsedu vlády s. Hamouza, vášho predchodcu, ktorý — nedávno — odmietol akúkoľvek parcelizáciu zahraničného obchodu. Dnes to už odporuje aj jeho vlastnému prejavu na zasadaní ÚV...

Ing. VALEŠ: Prirodzene, ja vám vravím o politike, ktorú sleduje ministerstvo v tomto čase. Myslím si, že nijaký minister zahraničného obchodu by dnes nemohol robiť inú, menej rozumnú politiku.

S tým všetkým súvisí jeden veľký problém — zastúpenie Slovákov na ministerstve. Ak ma pamäť neklame, u vás je ovela nižšie ako na Ministerstve zahraničných vecí — tam je iba 14 percent Slovákov, kým u vás dokonca len okolo 2 perc.

Ing. VALEŠ: Presné čísla nevlem. Nie preto, že by to nebolo na ministerstve známe, bezpečne viem, že je to málo. Mňa zaujíma hlavne obsadenie zahraničnej siete. Je to dôležitejšie ako prostý počet zamestnancov, lebo si myslím, že nie je únosné vziť korešpondentku zo Slovenska do Prahy alebo naopak, keď bude nejaká celoštátna inštitúcia v Bratislave. Dôležitejšie sú miesta, ktoré robia politiku, ktoré rozhodujú. Je to málo, a my sme už začali diskusiu o tejto otázke. Problém sa bude riešiť jednak posilnením siete podnikov zahraničného obchodu na Slovensku — tým sa rieši zastúpenie automaticky. Pokiaľ ide o centrum, musí sa rešpektovať zásada, ktorá bola teraz prijatá, teda rovnoprávne zastúpenie.

No už iba záverečnú otázku — pracujete na čele rezortu, ktorý prináša celú pätinu národného dôchodku. Aká je vaša koncepcia zahraničného obchodu?

Ing. VALEŠ: Prišiel som s istými osobnými predstavami a môžem povedať, že v tejto chvíli sa kryjú s tým, čo sa pred mojím príchodom pripravilo v rozpracúvanom akčnom programe ministerstva. Tento program je v podstate založený na aktívnej vývoznej politike. Vývoz nemá slúžiť iba na obyčajnú úhradu dovozu — má ísť o aktívnu politiku, ktorá berie medzinárodnú deľbu práce ako faktor zefektívňujúci národné hospodárstvo. Zahraničný obchod nemá byť príťažou, musí slúžiť ako urýchľovač vnútorných zmien.

Otázky: DUŠAN KERNÝ

PRAVDA, 26. apríla 1968, str. 1. a 11.

PRAVDA, 27. apríla 1968, str. 4.

14/122/XI

O PRÁVE NÁŠHO OBČANA NA VYDANIE CESTOVNÉHO PASU...

V Pravde zo dňa 20. apríla 1968 uverejnili článok, ktorý isto upútal pozornosť čitateľov pred blížiacim sa letom a obdobím cestovania do cudziny. Bol to rozhovor s náčelníkom krajského oddelenia pasov a víz KS SNB mjr. A. Poliačikom. Článok mal veľmi vábivý titul: „Pasy vo svetle deklarácie ľudských práv". Aj obsah bol zaujímavý a odpovede A. Poliačika boli pravdivé a objektívne. Ale ak si z nich vyberieme to, čo zaujíma čitateľov najviac, totiž aká je terajšia prax, či nastalo už konkrétne zlepšenie, či sa odstránili deformácie, musíme, bohužiaľ, konštatovať, že sme pokročili iba o „slepačí krok".

Totiž, ako hovorí aj A. Poliačik, „dostať platné predpisy, rozkazy a vyhlášky, týkajúce sa vybavovania ciest do zahraničia, ešte nikto nezrušil ani nezmenil". Pracovníci krajského oddelenia pasov a víz môžu maximálne benevolentnejšie vykladať platné predpisy a nariadenia, ale to nie je riešenie. Treba od základu zmeniť terajší faktický stav pri vydávaní cestovných dokladov do cudziny úplným odstránením doterajších právnych predpisov a interných ministerských úprav. Veď sú v úplnom rozpore aj s doterajšou ústavou, nieto už s novým akčným programom strany a základnými tézami našej novej socialistickej demokracie. A nadto: právo voľne cestovať patrí k základným ľudským právam v civilizovanom svete...

O papierovej vojne

Naše platné právne predpisy v pasovej agende sú anomáliou, akej niet nikde na svete. Uvediem teraz platnú prax, aby čitateľ získal pravdivú predstavu. U nás okrem diplomatických pasov máme zatiaľ služobné pasy, turistické (súkromné) pasy, a individuálne cestovné prílohy k občianskym preukazom. Služobné pasy sa používajú len na služobné účely a disponuje nimi zamestnávateľ. Obhospodarovanie služobných pasov je rozsiahlou agendou, pri ktorej akoby nezáležalo na čase a nákladoch zložitej manipulácie. Čs. služobný pas — aby neboli len obyčajným zdrapom papiera — musel obsahovať výjazdnú doložku s označením „Trvalá služobná cesta" a s označením štátov, do ktorých oprávňoval cestovať. Zväčša sa štáty taxatívne vymenovali, zriedka to bolo „do všech států světa". Zväčša sa však vydávali aj v služobných pasoch len jednorazové vycestovacie doložky. Ale našou kuriozitou bolo ešte určenie platnosti výjazdnej doložky, zvyčajne najviac na jeden rok. Teda

Bludisko súkromníkov

cestovný pas platný obvykle na päť rokov, sa ihneď obmedzí v časovom pôsobení výjazdnou doložkou. To by však nebolo všetko. Aj keď niekto má služobný pas s platnou vycestovacou doložkou, vstupné vízum do cudzieho štátu (ak sa tam požaduje), pas vo vlastných rukách (lebo mu ho vydal orgán, ktorý ho má v opatere), nedostane sa cez hranice na „Západ", ak nemá ešte vysielateľom opečiatkovanú „hraničnú průvodku". Teda je to superkontrola na X. vyžadujúca ďalšiu stratu času pre cestujúceho, ďalší papier, ďalšie administrovanie. A na dovŕšenie „papierovej vojny" okolo cesty do cudziny musí cestujúci predložiť pri služobnej ceste ešte vysielateľom opečiatkované colné a devízové prehlásenie. Je to opravdivá „džungľa" administrovania, papierovania a zbytočnej straty času prevažne vysoko produktívnych ľudí.

Druhú kategóriu tvoria tzv. turistické, súkromné pasy, ktoré sú teraz už v domácej úschove majiteľa. Aj tie formálne platia prevažne päť rokov, ale na cestu do cudziny oprávňujú len na základe výjazdnej doložky. Tie sú opäť dvojaké. „Trvalé", platné prevažne na tri roky, oprávňujúce na cesty do Bulharska, Maďarska a NDR. „Jednorazové", oprávňujúce na cesty do vymenovaných štátov, s vyznačením času pobytu (prevažne 14, event. 30 dní) a času platnosti (prevažne maximálne pol roka.) Aj tu treba mať pri cestách na „Západ" hraničnú průvodku; tentoraz inej farby a bez pečiatky a opäť colné a devízové prehlásenie opatrené kolkom rozličnej hodnoty (podľa dĺžky času a „sféry", kam sa cestujúci vyberá). Osobitné doplnky platia pri cestách na súkromné pasy do SSSR, Poľska a Rumunska. Cestovať možno len na základe úradne overeného pozvania. Ďalšie varianty sú pri cestách organizovaných cestovnými kanceláriami, či už v kombinácii so súkromným pasom, alebo s cestovnou prílohou, výnimočne aj služobným pasom.

Problematickejšie ako samotné doterajšie súkromné pasy je vydávanie vycestovacích doložiek do súkromných pasov do štátov okrem Bulharska, Maďarska a NDR. Jednu skupinu tvoria štáty socialistického tábora, druhú tzv. štáty kapitalistické a osobitnú skupinu tvorí Juhoslávia. Na „Západ" dostal vycestovaciu doložku ten, komu pridelila valuty Štátna banka, ale aj ten, kto sa preukázal pozvaním od rodiny, priateľov a známych, s ktorými udržiava styky spoločenské, úradné atď. Môže si však príslušný referent Správy pasov a víz seriózne overiť pravdivosť pozvania? Je to len azda papierová formalita, kde ide o formálnu pravdu, formálny dôkaz, o to, čomu sa ľudovo hovorí „je to na papieri a to stačí". Neraz je to len hra na slepú babu.

Cestovné prílohy k občianskym preukazom nám robia z hľadiska medzinárodného len hanbu. U nestranných vyvolávajú počudovania, u nepriateľov štipľavé poznámky o neslobode, o nemožnosti cestovať voľne a samostatne. Tieto cestovné preukazy sú naozaj prežitkom z toho najhoršieho obdobia.

Pasy však musel a musí niekto vydávať. Najskôr to robilo len príslušné oddelenie Ministerstva vnútra v Prahe. Decentralizácia aspoň čiastočná sa dosiahla len po veľkom boji pracovníkov Správy pasov a víz v Bratislave, ktorí od vlaňajška pre územie Západoslovenského kraja vydávajú pasy v Bratislave. Tento systém znamená gigantickú koncentráciu agendy na jednom mieste v ústredí v Prahe. Žiadosti sa podávajú v sídlach okresov, ale vybavujú sa v ústredí, v najlepšom prípade v sídle kraja. Je to obrovská strata času pre žiadateľa, zbytočne rozbujnená agenda, a menej bezprostredného vybavovania. Pritom v cudzine cestovné pasy vydáva orgán či úrad na úrovni ONV. Tak to bolo aj kedysi v predmníchovskom Československu.

Ako urobiť nápravu,

„poľudštiť" pasovú agendu?

Myslím si, že už právna norma by mala uplatňovať zákonné právo občana ČSSR mať platný cestovný pas, povedal by som v domácej úschove. Prirodzene, len cestovný pas v jeho klasickej forme, teda bez deformácií, platný pre všetky druhy ciest do celého sveta, bez sprievodných zábran, akými sú výjazdné doložky, „průvodky" atď. Majiteľ tohto cestovného pasu by mohol cestovať kedykoľvek a kdekoľvek.

Náš štát už môže dôverovať svojim občanom a povoliť, aby cestovný pas vlastnili a uschovávali doma, aby bol ich majetkom. Úrady, v danom prípade ONV by mali byť povinné vo veľmi krátkom čase každému žiadateľovi cestovný pas vydať. Prípady odmietnutia by mal taxatívne určovať zákon. Nemôže ďalej existovať také ustanovenie, akým je doteraz platný § 4, v ktorom sú uvedené dôvody odopretia vydania pasu okrem správnych príčin, bežných v každom štáte (trestné konanie proti žiadateľovi, podmienečný trest), aj ilúzornou formuláciou, „že vydanie je proti štátnemu záujmu". Pritom tento štátny záujem

nie je taxatívne vymenovaný, čo prirodzene, umožňuje, voľný výklad a nezaručuje seriózne posúdenie.

Povinnosť vydať platný cestovný pas (bez akýchkoľvek obmedzovaní) priamo na ONV považujem za úplne samozrejmé právo každého občana tohto štátu. A keď ľudia budú mať pasy u seba, budú menej emigrovať a zostávať v cudzine, lebo budú mať istotu, že nie sú tu pripútaní, a ak by chceli, môžu na čas v cudzine zostať. Keď sú dvere stále otvorené, neuteká sa cez ne...

Diskutabilná je výška poplatku za vydanie pasu. Za predmníchovskej republiky to bolo 20 Kčs, teraz je to 10 Kčs. Myslím, že by vzhľadom na dnešnú hodnotu čs. koruny a našu súčasnú ekonomickú situáciu zodpovedal obnos 50—100 Kčs. Tým by sa kompenzovali znížené príjmy štátu za poplatky (kolkami) za colné a devízové prehlásenie, ktoré by sa malo zrušiť.

Čs. kuriozita

Našou špecialitou, v cudzine nepoznanou, je práve toto colné a devízové prehlásenie. Je to produkt čias, keď občan tohto štátu musel považovať za „výsadu", že mohol odcestovať do cudziny. Musel a ešte musí za to platiť — menej, keď cestuje do socialistického tábora, viac, keď do kapitalistického. Nemá to nič spoločné s ochranou štátu pred dovozom určitých predmetov a vecí, lebo štát si môže taxatívne určovať výšku cla na základe vlastnej ekonomiky a vnútorného trhu. Ale robí sa to formou papierovania, vypisovania formulára, keď nie je rozhodujúca skutočnosť, ale, aby to na papieri súhlasilo". Je to prejav hlbokého podceňovania práce colníkov a nedôvery k nim, ale aj k cestujúcim. Pritom formulár brzdí prácu colného orgánu, lebo s cestujúcim sa treba stýkať pomocou papiera, nie priamo. V krajinách s rozvinutým cestovným ruchom nemajú takýto formulár. Ale každý, kto sa vracia domov, vie, čo môže a čo nie. V cudzine sa colníci skutočne rešpektujú. Za dovozy „navyše" sa celkom prirodzene platí clo a aj prípadné priestupky sa likvidujú administratívnymi pokutami priamo na mieste, bez represálií, oznámení o súdov, prirodzene, ak nejde o veľké prípady pašeráctva alebo dovozu omamných jedov. Aj u nás treba viac dôverovať občanom a zanechať v rozhodovaní formalizmus a papierovanie.

Nový projekt pasovej agendy treba vypracovať a podať vláde už teraz a nie ako si predstavujú na Správe pasov a víz v Prahe — do roku 1969!

Dr. VLADIMÍR ADAMEC

PRAVDA, 27. apríla 1968, str. 4.

PRAVDA, 27. apríla 1968, str. 7.

ČESKOSLOVENSKÉ VZŤAHY S USA

Prvá prekážka — zlato

„Za viac ako dvadsať rokov neviem o nijakom dôkaze dobrej vôle zo strany americkej vlády," povedal v nedávnom rozhovore so štyrmi americkými korešpondentmi čs. minister zahraničných vecí dr. Jiří Hájek. Pochybujeme, či by niečo, čo by pripomínalo takýto dôkaz, vedel spomenúť niektorý z funkcionárov americkej diplomacie.

Asi pred rokom napísali americkí komentátori Evans a Novak obsiahly článok, v ktorom neodporúčajú splniť československé požiadavky, pretože ich „československí liberáli súkromne upozornili, že ich riešenie v súčasnej dobe príliš nepomôže". Po roku, bohatom na prevratné zmeny v Československu, sa z amerických kruhov začalo ozývať, že by neboló rozumné práve teraz zmeniť postup, pretože by sa to mohlo považovať za zasahovanie do vnútorných vecí ČSSR, prežívajúcej mimoriadne zložité obdobie. Skrátka, výhovorky sa menia, politika však ostáva: zásadná nechuť veľmoci splniť nárok malého štátu, ktorý si vybral inú cestu, ako by sa jej hodilo.

OSUD ULÚPENÉHO POKLADU

O prvom a najvypuklejšom z problémov medzi ČSSR a USA, o otázke čs. menového zlata, ulúpeného nacistickým Nemeckom, ktoré vláda USA odmieta vrátiť majiteľovi, sa už toho popísalo až-až. Nejdeme preto opakovať celý príbeh od Adama. Obmedzíme sa radšej na niektoré verejnosti menej známe detaily, podčiarkujúce oprávnenosť citovaného výroku dr. Hájka.

Od roku 1955 do roku 1961 trvali zložité rokovania o otázkach finančného vyrovnania medzi Československom a Spojenými štátmi. Na ich záver vzniklo vyhlásenie, na základe ktorého sa mali vyrovnať tieto pohľadávky: USA mali Československu vrátiť 18,4 tony menového zlata v hodnote asi 20 miliónov dolárov. Z toho mala ČSSR poskytnúť Spojeným štátom odškodnenie za majetok, znárodnený po roku 1945, hodnota tohto majetku sa obojstranne určila na 12 miliónov dolárov.

Od tejto sumy však treba odrátať československé požiadavky v USA. Ide tu predovšetkým o 9 miliónov dolárov, utŕžených za nútený predaj studenej valcovne, ktorú sme v rokoch studenej vojny v USA kúpili a zaplatili, ale ktorú americké úrady nepovolili vyviezť (mimochodom — valcovňa stála pôvodne 16 miliónov dolárov, čiže ani oných dohodnutých 9 miliónov nepredstavuje úplné odškodnenie). Ďalší milión dolárov predstavujú pohľadávky za čs. majetok a účty čs. bánk, „zmrazené" v Spojených štátoch. Z toho vyplýva, že suma, ktorú bolo Československo povinné podľa dokumentu z roku 1961 uhradiť, predstavovala 2 milióny dolárov. Vyhlásenie podpísal vtedajší americký veľvyslanec v Prahe Waller a vtedajší námestník čs. ministra zahraničných vecí dr. Jiří Hájek.

KOMPLIMENT HÁJKOVI A PUDLÁKOVI

Roku 1964, keď bol pripravený text príslušnej zmluvy, Štátny department USA odrazu od dohovoru z roku 1961 odskočil. Vraj náhrada za znárodnený americký majetok je príliš nízka, natoľko, že by ju pred Kongresom nebolo možné obhájiť. Američania sa ani príliš nesnažili tento svoj postup vierohodnejšie odôvodniť. Iba neoficiálne dali najavo, že čs. vyjednávači boli „príliš dobrí", a preto USA dosiahli nepriaznivý výsledok (okrem dr. Hájka tento kompliment platí zrejme terajšiemu prvému námestníkovi ministra zahraničných vecí dr. Pudlákovi, ktorý rokovania začínal). Medzi Prahou a Washingtonom sa v tejto veci vyvinula obsiahla korešpondencia. Jej posledným aktom je zatiaľ americké aide memoire čs. veľvyslancovi v USA dr. Dudovi z jesene 1967, v ktorom sa Spojené štáty úplne zriekajú dokumentu z roku 1961 a namiesto 12 miliónov dolárov požadujú globálnu náhradu v sume 44 miliónov dolárov.

Vedúci anglo-amerického odboru pražského ministerstva zahraničných vecí dr. Z. Trhlík charakterizuje tento krok, ktorý šmahom odvrhuje všetko, čo sa v otázke čs. zlata dosiaľ dosiahlo, ako pre Československo úplne neprijateľný a v medzinárodných rokovaniach neobvyklý. „Po mnohoročnom rokovaní jedna strana ustúpila od podpísaného dokumentu. To sa v medzinárodných rokovaniach považuje za nepriateľský krok, ktorý obyčajne prichádza vtedy, keď vznikli nové okolnosti, ktoré by takýto krok ospravedlnili. Býva to v období, keď sa vzťahy medzi štátmi podstatne zostrujú. Niečo také však v americko-československých vzťahoch nenastalo. Preto ustúpenie od dohody z roku 1961 nemožno vysvetľovať inák ako nepriateľský krok zo strany Spojených štátov, ktorý nebol z čs. strany nijako vyprovokovaný," — hovorí dr. Trhlík.

TRPEZLIVOSŤ DOKEDY?

Je príznačné, že sa americkí diplomati a novinári v súkromných rozhovoroch tvária podstatne inák, než Štátny department vo svojich oficiálnych memorandách. Sám štátny tajomník Rusk napr. radil bývalému čs. ministrovi zahraničných vecí Davidovi, aby bol „trpezlivý", že sa otázka zlata v príhodnej chvíli urovná. Každý z nich totiž vie, že právne majú Spojené štáty v tejto otázke mimoriadne slabú pozíciu (pravdepodobne ešte slabšiu než vo väčšine ostatných sporných problémov).

Celú vec treba vidieť v súvislosti s vývojom americkej politiky. Rok podpisu vyhlásenia, 1961, spadal do obdobia Kennedyho vlády, keď sa v USA črtali nové, realistickejšie prístupy k medzinárodnej politike. V roku 1964, keď USA znemožnili podpis definitívnej dohody, sa však

už formulovala tvrdá johnsonovská politika vo Vietname a voči pokrokovým hnutiam vôbec. A roku 1967, v čase Ruskovho asi memoire dr. Dudovi, doslahla eskalácia agresie vo Vietname a antikomunistickej hystérie v USA nový vrchol. Vtedy sa johnsonovi zrejme začal zdať neúnosnou aj politika „budovania mostov" voči východnej Európe. Je fakt, že v posolstve O stave únie v januári 1968 niet o nej ani zmienky.

Ďalším problémom podobného charakteru je otázka diskriminácie čs. dovozu do USA. Americká vláda odmieta upustiť od rozhodnutia o odňatí doložky najvyšších výhod Československu, pochádzajúceho z vrcholných rokov studenej vojny. Stojí za zmienku, že aj vtedy, v septembri 1951 jediné Spojené štáty spomedzi členov GATT-u (Všeobecná dohoda o clách a obchode so sídlom v Ženeve) zaviedli proti nášmu zahraničnému obchodu tento druh diskriminácie. O to závažnejšie je, že ani teraz, keď sa o období studenej vojny hovorí ako o temnej minulosti, sa Washington nevzdáva tejto formy politického nátlaku. Pre naše národné hospodárstvo znamená takýto stav každoročnú stratu niekoľkých miliónov dolárov v devízach, čo nikomu u nás nemôže byť lahostajné.

AKÉ „MOSTY"?

Otázky menového zlata a doložky najvyšších výhod sú dnes hlavnými bilaterálnymi problémami brániacimi normalizácii vzťahov s USA. V obidvoch týchto prípadoch je plne na americkej strane, aby odstránila tieto prekážky, ktoré sama zriadila — ak má samozrejme na normalizácii záujem. Je jasné, že na tento proces bude mať veľký vplyv aj celkové medzinárodné ovzdušie, ovplyvňované najmä americkou intervenciou vo Vietname; vietnamská otázka sa koniec koncov odzrkadľuje na celej problematike vzťahov medzi USA a východnou Európou.

V tejto súvislosti ešte pár slov o amerických gestách typu „politiky budovania mostov". Ak tento termín znovu získa niekdajšiu frekvenciu v americkom diplomatickom jazyku, ale rovnako ako predtým ostane zásterkou pre dogmatickú tvrdú politiku, hlasy nedôvery budú viac než oprávnené. Ak sa stane synonymom rozumnej línie, vychádzajúcej z uznávania realít vo východnej Európe, môže splniť pozitívnu úlohu. Spojené štáty sú pre nás v mnohom ohľade veľmi vítaným partnerom, najmä pokiaľ ide o spoluprácu pri rozvíjaní vedeckotechnickej revolúcie. Rovnako ako od ostatných mocností veľkých alebo malých, musíme však aj od nich vyžadovať vzťahy na základe rovnosti a uznávania medzinárodných záväzkov. O to viac, že pri všetkom svojom bohatstve, sile a vplyve nie sú koniec-koncov pre nás partnerom nevyhnutným.

PETER FRIDNER

PRAVDA, 27. apríla 1968, str. 7.

SMENA, 23. apríla 1968, str. 6.

18/122/XI

Konfederácia

MICHAL NADUBINSKÝ

Rád súhlasím so všetkými, čo veľmi správne namietajú, že otázka federatívneho usporiadania spolužitia našich dvoch národov, Čechov a Slovákov, je programom minimálnym, čiastkovým a že jediným a dôstojným programom občana tejto republiky nemôže byť nič menej ako úplná demokratizácia nášho spoločenského a politického života, teda skutočná a všestranná demokracia. Áno, vravím s nimi, niet nič dôstojnejšieho pre človeka, ako brániť slobodu svoju a slobodu každého občana, brániť ju za akejkoľvek situácie a kdekoľvek, lebo sloboda je naozaj nedeliteľná; najmä však tam ju brániť, kde človek žije, kde je nielen jej objektom, ale aj subjektom, spolutvorcom. Niet nič dôstojnejšie pre človeka, najmä však pre človeka občana, ako bojovať za také spoločenské a politické usporiadanie svojej užšej alebo širšej vlasti, aby každý jednotlivec a každá jednotlivá skupina občanov mali možnosť uplatňovať svoje základné ľudské práva ako rovní medzi rovnými, t. j. okrem iného a hlavne právo vlastného presvedčenia so všetkými dôsledkami, na jeho základe právo spolčovacie, ktoré je jedným zo základov demokratického usporiadania a spravovania spoločnosti.

Je tu však jedna, povedzme, maličkosť. Ak sa na tomto základe zhodneme, ak skutočne a úprimne chceme brániť právo každého jednotlivca a každej skupiny občanov na vlastné presvedčenie, ak pre každého jednotlivca a každú jednotlivú skupinu na základe tohto presvedčenia nárokujeme aj slobodu spolčovaciu, nemôžeme ju súčasne nepriznávať takej veľkej a prirodzenej skupine, ako je národ. Myslím, že slovenský národ svoje presvedčenie prejavil aj opätovne dostatočne, ako o tom svedčia stovky zhromaždení, rezolúcií, listov, ohlasov a prihlasov za symetrické usporiadanie štátoprávnych vzťahov Slovákov a Čechov. Ak sa aj napriek tomu pokladá myšlienka federalizácie našej republiky za niečo, čo je len detailom, za niečo, čo prípadne možno opísať (či už na slovenskej alebo na českej strane), to už nie je nedorozumením v pojmoch alebo hierarchii hodnôt, ale prinajmenej pokrytectvom a priamo výsmechom myšlienke demokratizácie a zamýšľanej demokracii.

V jednom ohľade je však štátoprávne usporiadanie republiky Slovákov a Čechov na princípe federácie naozaj minimálnym programom. Za dnešnej situácie otvorenej a skrytej nedôvery, ba potmehúdskeho vybrážania sa, že keď federáciu, tak dôsledne, ale nielen s dôsledkami pre Čechov, Slovákov, lež aj pre Maďarov, Ukrajincov a Poliakov, k čomu sa hneď dodáva, že to všetko nesmie ohroziť jednotný alebo nový ekonomický systém, čo si nevlem inak preložiť ako, že my vám to, ak už len tak chcete, poparcelujeme, až uvidíte, ale peniažkami budeme disponovať my (všimnite si napr., že hneď na druhom mieste sa hovorí o Ukrajincoch, hoci Poliakov je oveľa viac, a o Nemcoch, ktorí v našej republike niekoľkonásobne prevyšujú Ukrajincov, niet ani reči), teda za takéhoto trucovitého stavu nemožno federáciu nepovažovať za skutočne minimálny, lebo značne riskantný program.

Ale aj keby sme podobné reči brali za klebietky, napriek tomu, že odznelí na fórach nijako nie nevýznamných, lebo ich predniesol rečník, ktorý sa prihlásil v poradí tuším stodvadsiaty siedmy a za ktorého desaťročného panovania nie iní museli chodiť do slovenských škôl, ale slovenské deti do ukrajinských (východné Slovensko), za ktorého sa nik neposlovenčoval, ale práve naopak Slováci sa pomaďarčovali a počeštovali (repatrianti na južnom Slovensku a v českom pohraničí) a ktorý si za svojho pamätného panovania nemohol nevychovať včaľných nasledovníkov, aj tak proti federalizácii hovoria podľa môjho názoru mnohé zásadné námietky, vyplývajúce už aj z nového demokratickejšieho postupu. Faktická asymetria našej republiky podľa počtu Slovákov a Čechov nemôže za daného stavu spoločnej nedôvery a podozrievania nevpíjvať aj na budúcu federatívnu podobu štátoprávneho usporiadania, takže skôr-neskôr aj cez najmenšiu škulinku pretečie znovu niečo podobné, v čom sme už neraz boli: či už ide o obsadzovanie dôležitých miest v správnom aparáte a rozhodovanie v nich, alebo o ekonomiku, o informačné prostriedky alebo o zahraničnú reprezentáciu v oblastiach, ktoré sa musia prezentovať bezprostredne a nezdecimovanou vlastnou vôľou. Nazdávam sa teda, že k federácii by bolo najrozumnejšie prejsť až po dostatočnej škole konfederácie, až po samostatnom spravovaní svojich vlastných vecí, vrátane ekonomických, až potom, keď sa presvedčíme, že oba naše národy vedia samé vyžiť zo svojej vlastnej práce, keď sa z oboch strán prestaneme upodozrievať a budeme si vážiť jeden druhého. V inom prípade by aj federalizácia bola nemravná, a to — myslím — pre obe strany. Pravdepodobne týmto spôsobom niečo zaplatíme za spoločnú hlúposť, aspoň na položkách pre byrokraciu, ale za hlúposť sa platiť musí a bude len správne, ak za ňu budeme platiť spoločne, lebo doteraz za ňu platili oveľa viac — netrúfam si vravieť za ekonómov, ale rozhodne aspoň morálne — Slováci. A zdá sa mi že pre národ je práve táto mena zo všetkých našich siedmich či koľkých mien najvyššia.

Pokiaľ ide o obavy z prípadného, aspoň počiatočného poklesu životnej úrovne vzhľadom na starostlivo pripravovanú štruktúru, či neštruktúru dnešnej slovenskej ekonomickej základne, nazdávam sa, že iba jedno je pre začiatok dôležité: aby sme vedeli uspokojiť základné životné požiadavky. Lebo nie preto naši ľudia zahostajneli a znalomyseľneli, že nemohli vyžiť, ale preto, že ako kultúrnym ľuďom nestačilo im žiť iba chlebom, že sa necítili ako plnoprávni občania vo svojej domovine. Ostatné závisí len od našej práce a ak by sme sa aj o to mali báť, musíme sa o seba báť vždy a v každom prípade.

Nepovažujem sa tu hovoriť za ekonómov, ale nazdávam sa, že úspešná a tesná hospodárska kooperácia, ktorá by bola na osoh obom stranám, je možná aj v konfederácii, ak je možná medzi jednotlivými štátmi, ako napr. v EHS. Netrúfam si hovoriť ani za sociológov, ale takisto máme príklady, že kultúrnej a intelektuálnej integrácii neprekážajú najviac ani štátne hranice, lež celkom iné animozity, ktoré by práve paralyzovalo konfederatívne usporiadanie. Myslím, že ak je to tak, ak v týchto dvoch základných otázkach máme pravdu, nemusíme si ani klásť otázku, aký význam môže mať naše spolužitie, ako sa táto otázka už aj vymedzila v súvislosti s požiadavkou nonkonfliktného spolužitia našich národov, Slovákov a Čechov, lebo je pravda, že tu iba „spravodlivosť nám nestačí, lebo štát nemôže byť len domovom dvoch samostatných, do seba sa uzavierajúcich národov" (Jaroslav Putík, LN č. 6), ale dva národy napriek všetkej svojej samostatnosti, ba — podľa môjho názoru — až na základe tej samostatnosti môžu mať tak ambície najtesnejšej ekonomickej kooperácie, ako aj kultúrnej integrácie, teda ambície skutočnej spolupráce napr. na takom experimente, ako je vypracovanie hospodárskeho a spoločenského modelu krajiny na základe zospoločenšteného vlastníctva výrobných prostriedkov vo viac než jednonárodnom štáte. Nemyslím, že je to úloha a idea malá.

Z diskusného príspevku ministra J. Boruvku na krajskej konferencii KSS Západoslovenského kraja

Môžeme síce hovoriť, že sme nemohli ako drobní pracujúci robotníci, roľníci v závodoch a všetci ostatní tú koncepciu, ktorá v národnom hospodárstve bola, meniť. To je pravda. Zato nenesieme vinu, ale dôsledky súdružky a súdruhovia nesieme bezohľadu. To sa nedá oddiskutovať. Vinu nie. Ale dôsledky áno. Totiž naša koncepcia zameraná voči poľnohospodárstve bola zameraná z toho pohľadu, že nikdy poľnohospodárstvo túto krajinu uživiť nemôže. To predsa poznáme všetci. Čo sme sa nadokazovali, ľeho aspoň tak nesmelo hovoriť, že to asi nebude pravda a celá tá koncepcia práve týmto smerom išla, že my musíme vybudovať také hospodárstvo, aby sme si poľnohospodárske produkty mohli v neobmedzenej miere kúpiť. No práve myslím, že to bolo založené na všeobecnej nedôvere voči poľnohospodárstvu. Lenže teraz sa ukazuje, že toto poľnohospodárstvo je napriek schopné nielen krajinu uživiť, ale že by mohlo ešte mnoho zostať na export. To sú poznatky, ktoré sú veľmi milé a príjemné, ale v súvislosti s rekapituláciou minulosti nesmierne zložité. Sú to nové pohľady na národné hospodárstvo, nové pohľady na zahraničné politiku, na vlastný život vo svojej krajine. Je to úplne nový prístup. Bol som včera popoludní na niekoľkých družstvách v Subotici a v Západe. Čo múdrosti je utajovanej v ľuďoch vôbec, čo chutí a čo všetko sa dá urobiť práve na Slovensku v poľnohospodárstve.

Predsa mi len dovoľte povedať, že investície do pôdy to je najlepšia záložňa akú vôbec človek môže poznať. (Potlesk.) Pôda totiž neklame. Objektívne nemôže sklamať. Keď sa jej dá, tak vráti. Inak zase priznajme, že je voči nám ľahostajná. Na Žitný ostrov a všade svieti slnko. Zem potrebuje vodu. V Dunají voda pokojne plynie a nič sa nestane dokiaľ človek nezasiahne. Nechcem vás, prosím, poučovať o nesmiernych samozrejmostiach — ale v tom je celý problém. A najväčší, čo ja trošku závidím vám je to, že slovenské poľnohospodárstvo má slnko. To je prvý predpoklad úrody vôbec. V Čechách sme na tom trochu horšie. Máme veľa zrážok a málo slnka. A tu je slnko. Vodu, závlahy, dať hnojivo a tak ďalej, to už musíme my. A to môžeme. Preto len tu v Západoslovenskom kraji je, súdruhovia, reálne v priebehu troch rokov zvýšiť hektárové úrody na plošine 400—500 tisíc hektárov o 5 metrákov. To znamená 20 až 25 tisíc vagónov obilia, t. j. 200 až 250 tisíc ton, čo tu chýba do tržných, nie do tržných, ale krmivových fondov. Pokiaľ ide o tých, čo nám najú do poľnohospodárstva dodávať stroje, hnojivá — koľkokrát sme, prosím, hovorili, že my nepotrebujeme pomoc. Pomôcť môžeš babičke do autobusu, alebo slepému cez cestu, my nepotrebujeme toto. My potrebujeme povinnosť a podiel na poľnohospodárskej výrobe. (Potlesk.) A teraz, aké ekonomické páky voči chémii, ktorá nedodala hnojivá? Spustil som takú reč — ja viem, oni to vedia, že to nie je tak doslova pravda, no predsa sa niečoho boja. Áno, keď oni nám nedodajú hnojivá, tak my si to kúpime v zahraničí za to, čo vyvážame. (Potlesk.) Viem, celkom vážne, že napríklad s. Dubček s tým nebude súhlasiť. Ono v tých väzbách to nie je tak jednoduché. Ale niečím sa predsa hroziť musí. (Potlesk.)

Na záver, súdružky a súdruhovia, chcem aspoň k niečomu zaujať rozhodujúce stanovisko. Viem, že tu v slovenskom poľnohospodárstve je veľmi citlivá a živá otázka jednotlivo hospodáriacich roľníkov. Netýka sa to ani toľko Západoslovenského kraja, ako Stredoslovenského a Východoslovenského. V českých krajoch táto otázka nie je tak naliehavá. Domnievam sa, že máme k nim nájsť iný pomer. Hovorí sa o tom jasne aj v Akčnom programe strany. Nemôže to byť, prosím vás, stará buržoázna malovýroba. Nechceme ich vrátiť niekde do roku 1937. Dať im také podmienky, aké vtedy boli. Domnievam sa, že tak k tomu pristupovať nemožno. Na jednotlivo hospodáriacich roľníkov sa musíme dívať ako na svojich príbuzných a priateľov socialistickej veľkovýroby, že oni sú akoby našou súčasťou. Musíme im dávať hnojivá, musíme im pomôcť obrobiť pôdu. Musíme ich vidieť ako svojich nejakých družstevníkov tam na tom inom „punkte". Keď budem predsedom družstva, musím ešte vidieť, že mám tam ešte 50 takých maličkých tých punktov. Musím to považovať za svoju prácu, musím ich považovať za svojich. Pretože družstvu sa predsa nevyplatí robiť na tých punktoch. Je nesmierna škoda sebamenší kúsok pôdy nechať ladom. Drobný roľník, tento jednotlivo hospodáriaci roľník, ten na lazoch ako mravec robí a vyrába. Z tohto pohľadu je treba k nim pristupovať a nebáť sa, že nám narúša socialistické hospodárstvo.

Otázniky južného Slovenska

O slovenskom živote na južnom Slovensku sa po dlhé roky mlčalo. Bola to jedna z tých oblastí, o ktorej sa nesmelo hovoriť verejne, o ktorej sa nesmelo písať. Vieme, aké búrky hnevu zaviahli našu redakciu pred dvoma rokmi, keď sa ozval jeden z občanov Košút a vo svojom liste len naznačil niekoľko z mnohých problémov južného Slovenska. Uviedol vtedy, ako sa Košúty postupne odnárodňujú, ako zaniká a to nielen v Košútoch slovenský život, ako zanikajú slovenské školy, bývalé slovenské kultúrne strediská, ako sa do funkcií v obciach i v okresoch presadzujú iba občania maďarskej národnosti a tí kategoricky umlčujú všetko slovenské. Tolerantnosť sa neopláca tolenrantnosťou. Ba vznikali až paradoxné situácie, že Slováci sa báli vysloviť na tomto území svoju žiadosť po slovensky, lebo dopredu vedeli, že ich nikto nevypočuje a nevyhovie ich žiadosti.

V Bratislave a inde sa prednášali reči a prejavy o národnostnej znášanlivosti o kultúrnom a národnom napredovaní, o bratskom spolunažívaní atď., no za tieto prejavy sa skrývali miestni a okresní činitelia, ktorí zahriakali a potláčali kritické hlasy pre trpezlivé a čestné usporiadanie skutočne dobrého a vzájomne sa uznávajúceho národného života a spolužitia. Uprednostňovanie maďarskej národnosti na južnom Slovensku podporovala aj maďarská tlač, ktorá vychodí pre našich občanov maďarskej národnosti. A najmä kultúrny spolok maďarských občanov CSEMADOK. CSEMADOK vzrástol a získal si podporu funkcionárov vtedy, keď po Slovensku zanikli iné národné kultúrne spolky a ustanovizne a stal sa dôležitou politickou inštitúciou. Až po rokoch sme si v Galante uvedomili, akú nesmiernu apoštolskú kultúru, vzdelávaciu a osvetovú prácu tu robili pobočky Matice slovenskej, ktorá po okupácii sa musela zrieť tejto činnosti nesmierne dôležitej a nesmierne významnej pre celý slovenský národ a pre Slovákov po svete a ktorá sa musela na roky zavrieť iba do svojich martinských priestorov a tam živoriť.

Krutou nálepkou buržoázny nacionalista označili každého, kto sa ozval a volal v obci po slovenskej škole, lebo naše deti z čisto slovenských rodín v tomto československom štáte nemajú svoju slovenskú školu. Veru tak je to v roku 1968 na mnohých miestach južného Slovenska. Touto nálepkou sa označovali vystúpenia na schôdzach i petičné listy mnohých obcí, ktoré prichádzali do redakcií v Bratislave, na odbory i poverenictvo školstva.

Nikto z nás si dosť dobre nevedel vysvetliť, prečo sa to robí, komu sa takouto praxou pomáha. Prečo, ak žijú v tejto republike dva národy, prečo sa nepodporuje po celej republike národné hnutie, nedáva sa mu všade v každom kútku priestor, ale naopak, často za peknými slovami o spolužití, vráža sa nôž do chrbta práve tým, ktorí sa usilovali o toto spolužitie.

Po rokoch tabuizovania týchto problémov na južnom Slovensku, sa nám vidí kritický hlas Slovákov žijúcich v okresoch Komárno, Galanta, Dunajská Streda, Levice, Rimavská Sobota a inde ako explózia čohosi, čo tu bolo a náhle sa vychýlilo ako láva a robí nám zrazu starosti.

Citlivo a čestne

Nikto u nás neprejavil ani len najmenšiu snahu o to, aby poslovenčoval Maďarov, naopak, mnohí učitelia a aj funkcionári dosť tvrdo riešili pomery na školách i v obciach tak, aby pomaďarčili aj Slovákov, žijúcich v týchto obciach. Už tým, že sa na školách učilo iba maďarsky, že tak sa úradovalo a inakšie funkcionári nevedeli, alebo nechceli vedieť, že sa tak kázalo v kostoloch, hovorilo v obchodoch, či u lekára. Ba v niektorých listoch a prejavoch sa ozvali aj také hlasy, že sa po slovensky ani nemohlo, lebo nik neodvetil na pozdrav, nik v obchode na slovenskú otázku neodpovedal a na úrade sa radšej urobili, že nerozumejú, ako by boli mali dačo vybaviť. Tak sa žilo a ešte žije slovákovi na južnom Slovensku.

V mnohých obciach nám vznikla akási krajina v krajine, vlasť vo vlasti, čosi akoby zámerné a pomstivé proti všetkému, čo sa tu robí, čím žije tento národ, čím žije táto vlasť. A predsa, samotní maďarskí občania — poväčšine družstevní pracovníci, či stavbári — ak sa s nimi človek zhovára, si tento stav neželali a neželajú. Uvedomujú si veľmi dobre, že ak chcú, aby ich deti vedeli viacej, ako vedia oni, že nemôžu vystačiť s vedomosťami, ktoré nadobudli v maďarskej škole, že pre strednú musia sa naučiť jednu z reči národov našej republiky, predsa nikde na svete (len u nás na Slovensku je univerzita), na ktorej možno študovať aj bez znalosti úradnej reči, tej reči, ktorá je na univerzite. Veď si predstavte, že by niekto prišiel na Sorbonu a nevedel by francúzsky, čo by tam asi mohol študovať? Na Komenského univerzite v rokoch päťdesiatych a možno i dnes ešte študujú filozofiu, dejepis a iné predmety a vôbec nevedia úradnú reč univerzity. No povedzte, kde sa asi môže uplatniť taký človek? Či to nie je zbytočné plytvanie ľudskými schopnosťami i talentom našich schopných ľudí, poväčšine roľníkov a robotníkov z týchto oblastí?

Iste mi dajú všetci občania maďarskej národnosti za pravdu, že nič takého nemôže byť v Budapešti, nič takého v Belehrade, alebo v Bukurešti, kde tiež žijú maďarské menšiny. Nič takého nie je na svete.

Naši maďarskí spoluobčania si veľmi dobre uvedomujú, že ich budúcnosť v tejto vlasti, že rozvoj demokracie a národných slobôd sa dotýka aj ich, že im nikto nesiahа na ich národné cítenie a presvedčenie. No uvedomujú si aj to, že ich deti, ak chcú vedieť viacej, ako vedeli oni, že musia sa učiť národné reči tejto vlasti. (To predsa nič nemá spoločné s národným cítením.) Že ak sa chcú uplatniť (a isteže sa chcú, lebo v tejto krajine nikto schopným a vzdelaným nezatvoril dvere), že toto uplatnenie môžu docieliť iba znalosťami i národných jazykov. Inakšie sa nedá. U prostého občana možno ospravedlniť to, že nevie slovensky, že sa mu už nechce učiť, aj to možno ospravedlniť, že nemá rečové nadanie. No nemožno ospravedlniť to, aby po slovensky nevedel učiteľ, aj keď učí na maďarskej škole. Nemožno to ospravedlniť u funkcionára v obci, či na okrese. To by sa nikde na svete vôbec nepripustilo.

Matica slovenská

by mala čo najrýchlejšie získať právomoci pre oživotvorenie (aby sme sa tak po matičiarsky vyjadrili) všetkých pobočiek a jednateľstiev. Opäť by sa mali obnoviť na jej pôde kultúrne a vzdelávacie spolky i rozsiahla vydavateľská činnosť, smerujúca práve oživeniu všetkých činností, ktoré pomáhali tomuto národu tu v tomto národe i zasievali iskru národnej spolupatričnosti aj všetkým Slovákom po svete.

Za roky sa tu veľmi stratilo. Bude čo napravať. No pracovať treba už dnes. Už dnes treba začať..

A. LOBOTKA

ROĽNÍCKE NOVINY, 26. apríla 1968, str. 5.

21/122/XI

Z rezolúcie Klubu Matice slovenskej v Šali

ŽIADOSTI NÁRODA

Občania Šale zhromaždení pri príležitosti založenia Klubu Matice slovenskej sa rozhodli pripojiť k súčasnému obrodnému demokratickému procesu a zaujali v rezolúcii z tohto zhromaždenia stanovisko aj k mnohým otázkam našej národnostnej politiky. Zdôraznili najmä potreby obyvateľstva na južnom Slovensku, v prostredí národnostne zmiešanom. Z ich rezolúcie vyberáme:

„Mnohé orgány sa prestali starať o kultúrny a národný život tu žijúcich Slovákov. Cítenie a spolupatričnosť k slovenskej spoločnosti sa nemohli prejaviť už aj preto, že sme nemali žiadnej kultúrnej organizácie.

Zatiaľ, čo maďarskí spoluobčania majú a majú svoj kultúrny spolok Csemadok, my sme nemali nič, v čom vidíme nenormálnosť a krivdu. Priamym dôsledkom tejto situácie je malá národná aktivita, zakríknutosť i rozrastajúci sa proces odnárodňovania.

Vychádzajúc z uvedených skutočností, žiadame:

Novým zákonom o Matici slovenskej zabezpečiť jej pôvodné práva a poslanie a možnosť vytvárať miestne odbočky MS, aby sa tak mohlo budiť slovenské národné povedomie.

Vypracovať a schváliť zákon o slovenskej reči viazanej na územie Slovenska ako úradný jazyk.

Pri vypracovaní štatútu národnej svojbytnosti všetkých národností ČSSR v rámci plnenia akčného programu strany, akceptovať požiadavky Slovákov z južného Slovenska, ktorých národnostný útlak postupne narastá.

Informovať všetkými komunikačnými prostriedkami celú slovenskú verejnosť o súčasnej situácii Slovákov južného Slovenska v záujme vytvorenia vedomia spolupatričnosti národa.

Preveriť stav slovenského školstva na južnom Slovensku a zaručiť výučbu detí v slovenských školách v mieste bydliska. Vytvoriť podmienky pre budovanie stredných a odborných slovenských škôl. Z hľadiska nedostatkov, ktoré sa na tomto úseku vyskytli, prehodnotiť činnosť orgánov ONV a KNV v odbore školstva.

Venovať zvýšenú pozornosť výberu a rozmiestňovaniu pedagogických pracovníkov na južnom Slovensku.

Nech SNR venuje mimoriadnu pozornosť otázke národného života slovenskej menšiny v Maďarsku."

ROĽNÍCKE NOVINY, 24. apríla 1968, str. 4.

ČO REHABILITOVAŤ PREDOVŠETKÝM?

Preberme zo starého družstevníctva všetko, čo sa osvedčilo a neprežilo

„Bolo by účelné, aby komunisti pripravili návrhy, ktoré budú rozvíjať nové formy užšieho spojenia poľnohospodárskych výrobcov s organizáciami ich zásobovania a odbytu poľnohospodárskych výrobkov tak, aby tieto nové formy zabezpečovali priame spojenie poľnohospodárskej výroby so zásobovaním a odbytom a vyjadrovali určitú obdobu bývalých hospodárskych družstiev."

(Z akčného programu KSČ)

Radostná správa o rehabilitácii starých chýb a omylov letí po tieto dni od srdca k srdcu, z úst do úst a nachádza všade úrodnú pôdu. Bodaj by nie. Priznať sa k chybám, omylom minulosti, robí ťažkosti aj jednotlivcovi, nieto štátnej zložke.

Ľudia sa priamo hrnú s návrhmi a protinávrhmi. Akosi naraz chcú vypovedať všetko, čo im dvadsať rokov ležalo na srdci. Bolo toho nemálo. A len ten, kto starostlivo počúval tep nášho národohospodárskeho srdca, vie doceniť aktuálnosť posledných udalostí. Každý chce počuť rozumné slovo. Nezaujíma ho ani tak výkričná cena nad ľudským previnením, ako skôr budúca línia národnej obrody.

Čo teda rehabilitovať predovšetkým?

Ak som si uvzal povedať jednu z právd, potom nech je to aj rehabilitácia bývalého československého družstevníctva z predvojnových rokov.

Ústredné družstvo ako svojnomocná celonárodná zložka nemusí sa širokej slovenskej pospolitosti predstavovať. Ešte aj dnes počuť na dedine dialóg: „Idem do Nupodu". Myslí sa pod tým bývalé potravné družstvo, pýcha i záštita družstevnej dediny. Veď ktože to bol vlastníkom budov a majetku týchto a im podobných družstiev, ktorých bolo na Slovensku na tisíce? Nikto iný ako národ. Boli doň zainteresovaní všetci, slúžilo všetkým.

Nepreháňam, keď poviem, že niekdajšia družstevná organizácia — to bol dobre prosperujúci včelín, ktorého jednotlivé úle donášali stonásobný úžitok. Patrili tam Sväz hospodárskych družstiev, Nákupná ústredňa potravných družstiev (NUPOD); Sväz liehovarníckych družstiev, Sväz dobytkárskych družstiev, zeleninárskych družstiev, úverných družstiev, roľníckych vzájomných pokladníc a pod.

Len si, prosím, overte vtedajšie zmýšľanie a cítenie dediny. Kto z týchto usilovných ľudí koval plány na rozvrátenie našej hospodárskej spoločnosti? Nikto! Bránila mu v tom družstevná hrdosť.

Družstevná myšlienka, to nie je na Slovensku nóvum. To bol košatý strom s pevnými koreňmi, ktorý bol pýchou Európy. A tento opľutý strom treba primerane k novým podmienkam rehabilitovať!

Aké poslanie mali spomenuté väzby v minulosti?

Predovšetkým výchovné! Ich starostlivosť a služba národu vyplývala z úloh, ktorými sa sami zaväzali a ktoré im neboli nadiktované. Predsedovia, ako aj ostatní funkcionári jednotiek boli volení dobrovoľnými členmi na verejných zhromaždeniach, grupovali sa z ľudí najschopnejších a takých, ktorí požívali dôveru ľudu. Pritom celé zástupy predsedov, tajomníkov, účtovníkov, pokladníkov boli vyberané zo stredu aktívnych manuálnych pracovníkov, roľníkov, robotníkov a sem-tam inteligencie, ktorí, ak ešte žijú, aj dnes budú vedieť vysvetliť mladej generácii administratívne pojmy vtedajšieho ekonomického diania. Kto ich zaškolil? Sami! Pevná vôľa vedieť čosi pre zveľadenie svojho ducha, byť čímsi hodnotným, pre pospolitosť.

Dnes musíme bežať za pôžičkou do Štátnej sporiteľne až do okresného mesta. Vtedy ju hravo obstarali miestne úverné družstvá. Nikomu neprišlo na rozum stať sa prelietavým vtákom, získavať nové pôžičky na neznámych miestach bez príslušných záruk, že nebudú zneužité. Obce si svojich ľudí poznali, takže bránili získuchtivým jednotlivcom naštrbiť svoj charakter.

A čo povedať o tých svätých, akým bol Sväz hospodárskych družstiev, Sväz dobytkárskych a iných družstiev?

Či sa bolo treba biť o kilogram superfosfátu, alebo síranu? Kdeže! Umelé hnojivá putovali z vagónov priamo roľníkom do rúk. Bolo radosť prizerať sa na zaobchádzanie s hospodárskymi strojmi, ich výber, ponuku, dopyt. Výstavy alebo aukčné trhy hovädzieho dobytka a hydiny boli pýchou slovenského vidieka. Do tejto práce blahodarne zasahovali aj zahraničné plemenárske trhy, pre nás najmä Švajčiarsko.

A čo povedať o revíznej úlohe tohto obrovského družstevného kolosu? Len toľko, že odborne školení a naslovovzatí revízori boli zárukou prosperity svätých Ústredného družstva. Len tak si mohol štát ako nositeľ všetkej moci pokojne oddýchnuť, keď mu družstevníci v starom slova zmysle pomáhali niesť ťarchu zodpovednosti v poľnohospodárskom a hospodárskom súťažení vôbec na plných 50 percent.

Preto je čas, aby sme sa úprimne postavili za všetko dobré, čo naši otcovia a bratia tak krvopotne vydobyli a čo sa v praxi osvedčilo ako spoľahlivý nástroj zveľaďovania a spríjemňovania nášho života.

P. KOBELLA